

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ

студента 2 курсу, 6 м групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації

«Цивільне право і процес» _____

Люпи Ольги Петрівної

Науковий керівник

к.ю.н. _____

Риженко Наталія Олександрівна

Гарант освітньої програми

д.ю.н. _____

Примак Володимир Дмитрович

Київ-2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ.....	6
1.1. Поняття та види судового контролю за чинним законодавством.....	6
1.2. Межі судового контролю та форми його здійснення.....	18
РОЗДІЛ 2. РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПОДОЛАННЯ ПРИЧИН НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ.....	27
2.1. Загальні причини невиконання судових рішень.....	27
2.2. Практика регулювання обов'язковості виконання судових рішень.....	41
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним із основних принципів правосуддя є пріоритет і всебічний захист прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави в цілому. У процесі здійснення правосуддя суд вирішує різні питання, тобто реалізує завдання судової влади. Реалізація цих завдань здійснюється у формі судового рішення імперативного характеру, адже для правосуддя більш характерним є саме імперативний спосіб вирішення справ. При цьому, постанова судового рішення – це не заключна стадія судочинства, а найважливіше значення в цьому процесі має стадія виконання судового рішення, оскільки саме на цій стадії відбувається безпосередня реалізація прав людини.

Судове рішення – це акт виявлення судової влади, засноване виключно на законодавстві, прийнято в установленому законодавством порядку, уповноваженим органом, тобто судом. В Україні Конституцією передбачено, що правосуддя здійснюють виключно суди. Судові повноваження не можуть передаватися ніякому іншому органу або посадовій особі.

В Україні судові рішення підлягають виконанню виключно після набрання ними законної сили. При цьому варто пам'ятати, що судова діяльність не обмежується судом першої інстанції, оскільки людині гарантовано право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення або право кожного на перегляд його справи вищестоящим судом, і на практиці рішення судів цих інстанцій мають важливе значення і забезпечують реалізацію принципів законного, обґрунтованого, справедливого судового рішення.

На сучасному етапі розвитку держави великого значення набуває проблема ефективності контролю в системі державного управління. Сам контроль

покликаний забезпечувати стабільність в суспільстві, проте на практиці виникають певні протиріччя у сфері здійснення судового контролю. Сучасна специфіка контрольної діяльності вимагає суттєвої кардинальної перебудови, що і стає предметом наукових дискусій щодо ефективності здійснення судового контролю.

Сучасна правова доктрина свідчить про те, що питання щодо механізму судового контролю практично випали з поля зору теоретиків права. Певною мірою судовий контроль – це предмет дослідження представників галузевих наук. Але, як і перші, так і другі питання ролі і значення, сутності та змісту, функціональної основи механізму судового контролю в область своїх наукових інтересів не включають. Тоді як саме механізм судового контролю, його ефективність у вирішальній мірі впливають на якість здійснення правосуддя, а також вдосконалення судового захисту прав і свобод громадян та забезпечення законних інтересів організацій, суспільства і держави.

Серед науковців тема судового контролю на даний час є однією з головних. Так, свою увагу до вивчення особливостей судового контролю та ефективності його реалізації приділили такі вчені: О.З. Хотинська [69], С.Я. Фурса [68], Н.В. Шевелер [70], О.М. Гришко [30], О.В. Касьянова [39], Ю.Г. Федотова [66], Р.О. Гаврік [26], М.Б. Майка [44], О.С. Ткачук [63], С.О. Якимчук [74] та ін.

Мета дослідження є висвітлення питань судового контролю за виконанням судових рішень.

Завдання, які об'єктивно пов'язані з метою, об'єктом та предметом дослідження і полягають у необхідності:

1. Дослідити поняття та види судового контролю за чинним законодавством;
2. Визначити межі судового контролю та форми його здійснення;
3. Проаналізувати загальні причини невиконання судових рішень;
4. Охарактеризувати практику регулювання обов'язковості виконання судових рішень.

Об'єкт дослідження виступають суспільно-правові відносини, які виникають у сфері судового контролю за виконанням судових рішень.

Предмет дослідження є судовий контроль за виконанням судових рішень.

Методологія дослідження спирається на принципи системного, комплексного і ретроспективного аналізу, прогнозування та моделювання. синтез фундаментальних положень юридичної науки, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань здійснення судового контролю за виконанням судових рішень. Для досягнення поставленої мети і завдань використано сучасні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: узагальнення, порівняльного аналізу, системного та комплексного аналізу і синтезу (для розкриття сутності поняття «судовий контроль», визначення класифікаційних ознак досліджуваного явища; методи порівнянь; методи експертних оцінок.

Наукова новизна дослідження полягає в здійсненні в здійсненні аналізу причин невиконання судових рішень, дослідженні поняття та видів судового контролю за чинним законодавством, визначення меж судового контролю та форм його здійснення, а також наведенні пропозицій щодо удосконалення українського законодавства у галізі виконання судових рішень.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Причини невиконання судових рішень», що опублікована у збірнику наукових статей «Цивільне та комерційне право : виклики сьогодення». К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 142-148.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх зміст у багатьох аспектах доповнює наукові знання з розвитку інституту виконання судового рішення. Зібраний матеріал і узагальнення можуть бути використані для підготовки узагальнюючих праць, при підготовці лекційних занять та спецкурсів у вищих навчальних закладах, окрім того результати даної роботи можуть бути використані при здійсненні наступних наукових пошуків на обрану тематику.

Структура дослідження. Дана робота складається зі вступу, двох розділів, які включають в себе 4 підпункти, які логічно пов'язані між собою, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ

1.1. Поняття та види судового контролю за чинним законодавством

Контроль як самостійна, функціонально відособлена діяльність виражається в свідомій, цілеспрямованій, організуючій роботі з підвищення ефективності державного механізму [38]. Контроль не надзвичайний захід, а невід’ємна частина управлінської діяльності, спрямована на забезпечення законності в роботі органів публічної влади. Загальне визначення контролю – це спостереження з метою перевірки виконання правових норм або управлінських рішень. Так, громадський контроль не має владно-правовим характером, не є обов’язковим, його суб’єктами не можуть бути органи державної влади та місцевого самоврядування, він здійснюється від імені громадськості і громадян [29, с. 34].

У науковій літературі досить багато уваги приділено питанням контрольних повноважень суду в сфері виконавчого провадження, незважаючи на це, багато теоретичних і практичних питань судового контролю досі залишилися не вирішеними. Відсутній єдиний підхід до формулювання поняття судового контролю, відсутнє чітке розуміння даного правового явища. Аналіз спеціальної літератури приводить до висновку, що більшістю авторів, судовий контроль у цивільному процесі зводиться в основному до розгляду питань оскарження дій (бездіяльності) судового або приватного виконавця. У зв’язку з цим актуальним питанням є теоретико-практичне висвітлення основних понять та визначення особливостей здійснення судового контролю.

Судовий контроль за виконанням судових актів і актів інших органів є засобом зміцнення законності, умовою, яка забезпечує виконання завдань цивільного судочинства і виконавчого провадження.

Судовий контроль покликаний забезпечувати захист прав стягувача, боржника та інших осіб при здійсненні виконавчих дій, застосування санкцій до

суб'єктів, які ухиляються від здійснення приписів, що містяться у виконавчому документі. Предметом судового контролю у виконавчому провадженні є примусове виконання судових актів і актів інших органів, що здійснюється судовим або приватним виконавцем.

Виконання судових рішень у різні часи існування української держави було організовано по-різному. Так, за часів СРСР виконання судових рішень здійснювалося судовими виконавцями. При цьому виконавче провадження було частиною судового процесу і суддя контролював процесуальні дії судових виконавців. Оскільки система влади була авторитарною, що не могло не позначитися на системі правосуддя, то і судові рішення виконувалися переважно добровільно і своєчасно. Відповідно питання ефективності виконання судових рішень було не надто актуальним. Але вже з перших днів існування незалежної Української держави, коли було формально проголошено судовий захист усіх прав людини і громадянина, що згодом було закріплено в якості одного з конституційних принципів у Конституції України 1996р., це питання набуло особливої гостроти через різке зниження рівня добровільного виконання судових рішень [1; 25, с. 3].

Наприкінці 2017 року прийнято зміни в концептуально новій редакції до цивільного процесуального кодексу України, де норми, що регулюють розгляд скарг на рішення, дії та бездіяльність органів державних та приватних виконавців, виділено в розділ VII «Судовий контроль за виконанням судових рішень» (статті 447- 453). Поряд з цим збережено розділ VI «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)» [7; 36, с. 91].

Відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, затвердженої Указом Президента України 20.05.2015 р. № 276/2015 року, одним із основних напрямів розвитку законодавства про виконавче провадження є реорганізація системи виконання судових рішень та підвищення ефективності виконавчого провадження, що включає в себе:

- 1) створення єдиного механізму функціонування системи органів примусового виконання рішень;
- 2) розвиток інституту приватних виконавців, зокрема, завдяки поступовому створенню системи самоврядування, механізму допуску до професії;
- 3) впровадженню системи контролю за діяльністю приватних виконавців та позбавлення дозволу на здійснення ними професійної діяльності, а також впровадженню страхування професійної цивільної відповідальності приватних виконавців;
- 4) забезпечення рівноцінної конкуренції між державними та приватними виконавцями судових рішень; дотримання балансу повноважень приватних і державних виконавців;
- 5) перегляд механізму визначення винагороди виконавців з метою стимулювання зростання рівня реального виконання судових рішень;
- 6) впровадження якісної системи постійно діючої підготовки і підвищення кваліфікації виконавців відповідно до чітко визначених і належно систематизованих цілей і завдань, перегляд вимог до виконавців;
- 7) вдосконалення етичних і дисциплінарних правил щодо виконавців;
- 8) зниження формалізації, оптимізація стадій виконавчого провадження та строків проведення виконавчих дій;
- 9) досягнення справедливого балансу інтересів між захистом прав стягувачів і боржників, у тому числі через надання виконавцям практичного доступу до активів боржників і водночас забезпечення гарантій від зловживань, впровадження дієвих стимулів для добровільного виконання судових рішень, заходів впливу щодо боржників;
- 10) посилення управління інформаційними системами для кращого надання виконавцями послуг електронного правосуддя [11].

Така пильна увага з боку нормотворців та вчених наводить на думку, що судовий контроль набуває статусу важливого елементу забезпечення реалізації названих напрямків розвитку не лише законодавства про виконавче провадження, але й цивільного процесуального законодавства загалом.

Контроль як самостійна, функціонально відособлена діяльність виражається в свідомій, цілеспрямованій, організуючій роботі з підвищення ефективності державного механізму [52]. Контроль не надзвичайний захід, а невід'ємна частина управлінської діяльності, спрямована на забезпечення законності в роботі органів публічної влади [51].

Загальне визначення контролю – це спостереження з метою перевірки виконання правових норм або управлінських рішень. Так, наприклад, громадський контроль не наділений владно-правовим характером, не є обов'язковим, його суб'єктами не можуть бути органи державної влади та місцевого самоврядування, він здійснюється від імені громадськості і громадян [29].

А.М. Тарасов вважає, що слово «контроль» має англійське походження і розглядається у трьох площинах: перевіряти або контролювати; вимагати звіту; стримувати і направляти дії [62, с. 51]. Слід погодитися з тим, що; особливістю інформаційного контролю є те, що він у своєму змісті пасивний.

На думку Ю.М. Алпатова, «судовий контроль – це форма державної юрисдикційної діяльності з перевірки та оцінки конституційності та законності актів, рішень і дій (бездіяльності) органів державної влади, місцевого самоврядування та інших органів, які реалізують повноваження публічно-владного характеру і їх посадових осіб, вирішення соціально правових спорів (конфліктів), спосіб захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина, юридичних осіб [22, с. 92].

В юридичній літературі контроль традиційно розглядається за двома його основними видами: державний та недержавний. У сукупності вони утворюють соціальний контроль. Природа соціального контролю в демократичній правовій державі полягає в неминучому дуалізмі та взаємодії громадянського суспільства і державної влади, народного (національного) та державного суверенітетів, а здійснюється він через відповідну систему поділу влади за допомогою механізму стримувань і противаг [27, с. 46].

Контроль за владою здійснюється на двох рівнях – на внутрішньому, коли контроль щодо себе здійснює сама державна влада, і зовнішньому, коли контроль здійснюється безпосередньо інститутами громадянського суспільства і міжнародною спільнотою. Це дозволяє покласти в основу класифікації видів контролю його поділ на внутрішній і зовнішній, що притаманно інституту соціального контролю в цілому.

При цьому внутрішній контроль, у свою чергу, може бути поділений на такі різновиди, як концентрований контроль (який може поділятися на контроль у межах одного органу та контроль у межах однієї гілки державної влади) і деконцентрований (коли контроль щодо того чи іншого органу влади здійснює інший владний суб'єкт) [61]. Так, прикладом концентрованого контролю може бути підзвітність і підконтрольність голів місцевих державних адміністрацій при здійсненні своїх повноважень органам виконавчої влади вищого рівня (ч. 5 ст. 118 Конституції України [1]). Прикладом неконцентрованого контролю є судовий контроль за законністю (правомірністю) актів органів виконавчої влади. Слід визнати, що державний контроль переважно має неконцентрований характер.

Відповідно, окремою підставою класифікації контролю може бути ставлення контролюючого суб'єкта до підконтрольного об'єкта. За цією підставою контроль традиційно поділяють на позавідомчий (надвідомчий) і внутрішньовідомчий. Так, В. І. Рохлін виходить із того, що контроль може бути відомчий і міжвідомчий, здійснюваний спеціально уповноваженим органом, що не входить у цю систему, не є її складовою частиною і не підзвітний їй [56, с. 167].

Особливість позавідомчого (надвідомчого) контролю полягає в тому, що він проводиться за невідомими в адміністративному відношенні контролюючому суб'єкту органами. Водночас внутрішньовідомчий контроль здійснюється безпосередньо всередині органів однієї системи: контроль у межах міністерства, відомства тощо. Внутрішньовідомчий контроль охоплює всю діяльність підконтрольного органу, а система позавідомчого

(надвідомчого) контролю найчастіше утворюється як вузькоспеціалізована і стосується тільки певної функції або окремої сторони діяльності підконтрольної ланки. Внутрішньовідомчий контроль нерозривно пов'язаний із завданнями, поставленими перед системою відповідного міністерства, відомства, а позавідомчий (надвідомчий) значною мірою обумовлений необхідністю забезпечити вирішення загальнодержавних завдань і реалізацію загальнодержавних інтересів [54, с. 111].

Слід зазначити, що зовнішній контроль, у свою чергу, також може бути додатково класифікований за різними підставами. Так, зокрема, залежно від суб'єктів здійснення зовнішнього контролю це може бути контроль із боку різних інститутів громадянського суспільства – засобів масової інформації, політичних партій, професійних спілок, незалежних професійних об'єднань, громадських організацій, правозахисників тощо (громадський контроль) та контроль із боку міжнародних контрольних інстанцій (міжнародний контроль) [32, с. 52].

За суб'єктами контролю в залежності від його природи, ролі і місця в системі управління розрізняють державний, муніципальний, громадський, приватний. Виходячи зі спрямованості контролю, характерних ознак його суб'єктів виділяють внутрішній (відомчий, внутрішньовідомчий) і зовнішній (позавідомчий, міжвідомчий, надвідомчий) [55].

Вказані види контролю можна включити і до дещо іншої класифікації, не порушивши при цьому їх функціональних зв'язків. Так, у цьому контексті слід звернути увагу на пропозицію В. С. Шестака, який за суб'єктом (зовнішнім, внутрішнім) у державі пропонує розрізняти: 1) наднаціональний (наддержавний) контроль; 2) національний (внутрішньодержавний) контроль: громадський; суб'єктів місцевого самоврядування; державний; судовий. Тут судовий контроль буде підвидом внутрішньодержавного контролю [71, с. 9].

Вчені виділяють судовий контроль за діяльністю самих органів, які здійснюють правосуддя; поточний (попередній) судовий контроль, що здійснюється органом, який розглядає і що вирішує справу по суті, тобто так

званий самоконтроль суду першої інстанції, і подальший судовий контроль, який реалізовується на етапі перегляду рішень, ухвал, постанов, які вступили в законну силу; спеціалізований (контроль касаційної і наглядової інстанції) і неспеціалізований (контроль суду першої інстанції) [60, с. 142].

Таблиця 1.1

Розмежування видів судового контролю

Судовий контроль – це діяльність органів судової влади у формі власної ініціативи (окрім Конституційного Суду України) або в якості реакції на подання суб'єкта звернення до суду щодо перевірки законності дій і рішень органів державної влади (в тому числі і судової гілки влади також)			
термін	визначення	термін	визначення
Судовий контроль судів загальної юрисдикції (окрім адміністративних)	діяльність судів в сфері нагляду за дотриманням галузевого законодавства, що здійснюється у формі реакції судів в процесі провадження	Судовий контроль адміністративних судів	Діяльність судових інстанцій в сфері контролю законності рішень і дій органів державної влади або місцевого самоврядування
Судовий контроль за виконанням рішень – це процесуальна функція судів			
термін	визначення	термін	визначення
Судовий контроль за виконанням рішень в судах загальної юрисдикції (окрім адміністративних)	процесуальна функція судів в сфері нагляду за виконанням винесеного ними рішення на підставі розгляду справи в судовому порядку	Судовий контроль за виконанням рішень в адміністративних судів	повноваження адміністративного суду щодо накладення зобов'язань на суб'єктів владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення

3.3. Саттарова виділяє два види судового контролю:

1. Безпосередній (прямий) контроль у виконавчому провадженні – розгляд скарг про оспорювання постанов, дій (бездіяльності) судового чи приватного виконавця, ціль даного контролю полягає у безпосередньому захисті прав та інтересів сторін виконавчого провадження та інших осіб при здійсненні примусового виконання судовим чи приватних виконавцем судових актів чи актів інших органів;

2. Опосередкований (побічний, непрямий) контроль за виконанням судового рішення та актів інших органів, здійснюється при позовному порядку

захисту порушених в процесі виконання прав осіб, які беруть участь і та тих, хто не бере участь у виконавчому провадженні, присудженні компенсації за порушення прав на виконання в розумний строк та притягнення до відповідальності за невиконання судового рішення [58, с. 108-109].

Отже, характерною рисою судового контролю є можливість його реалізації всіма судовими органами на різних етапах діяльності і в різному обсязі [49]. При цьому в даній науковій класифікації, запропонованій О. Г. Тришиною, не приділено належної уваги такому виду судового контролю, предметом якого виступає діяльність самого виконавця.

Таким чином, контроль є видом діяльності, що здійснюються з метою організації виконання законів та інших нормативних правових актів, вказівок вищих органів, дотримання дисципліни, належного використання фінансових коштів і майна, організації роботи з зверненнями громадян та т.д. [65].

В юридичній науці контроль класифікують за:

- періодичністю (попередній, поточний, наступний);
- суб'єктами (президентський, парламентський, конституційний, судовий, судово-конституційний);
- предметом (державний і муніципальний; бюджетний, валютний, експортний).

Зміст будь-якого правового явища визначається перш за все через його предмет, «то, на що спрямована думка, будь-яка дія», і об'єкт, «явище, предмет, на який спрямована чиясь діяльність, чиясь увага».

На думку Е. А. Дюкова і Н. М. Чепурнова судовий контроль має як предмет дослідження, так і його об'єкт. Зокрема об'єктом судового контролю є публічно-правова сфера управління громадськими процесам, до якої відносяться діяльність державних органів, задіяних в механізмі держави, органів місцевого самоврядування та інших інститутів політичної системи суспільства. Як предмет судового контролю автором виділяються акти відповідних органів або посадових

осіб або їх дії (бездіяльність), що мають юридично значущі наслідки [35, с. 16-18].

Ряд авторів говорять про тотожність окремих об'єктів і предметів дослідження.

Не маючи на меті, детально дослідити питання співвідношення понять «об'єкт» і «предмет», погодимося з тими авторами, які вважають, що при дослідженні багатьох правових явищ, ці поняття можуть розглядатися як рівнозначні.

Як предмет судового контролю за виконавчим провадженням виділяються рішення, дії (бездіяльність) осіб, зобов'язаних виконувати рішення суду [24, с. 118].

Судовий контроль як один з видів контролю включає повноваження, пов'язані з можливістю:

- 1) здійснювати перевірку правильності виконання по суті обов'язків, покладених на судових працівників, законності і обгрунтованості їх правових актів і дій;
- 2) давати оцінку дій суб'єкта, якого перевіряють;
- 3) прийняття відповідних рішень, обов'язкових для виконання, спрямованих на усунення виявлених недоліків;
- 4) безпосередньо усувати виявлені порушення [11].

Розуміння поняття «судовий контроль» серед науковців є доволі різнобічним.

С.А. Курочкін відмічає, що метою реалізації судами контрольної функції в силу виявлення приватних основ у цивільному процесі є проявлення автономії суб'єктів під час реалізації ними функцій у діяльності суб'єктів самого саморегулювання від заданого законодавцем порядку у випадку необхідності приведення керованої системи в стабільний стан [42, с. 464]. На думку дослідника, змістом судового контролю є захист нормального функціонування суспільних відносин [42, с. 476]. Також вчений-дослідник виділяє первинний та вторинний контроль у цивільному судочинстві. До первинного відносить усі

судові процедури, які пов'язані з перевіркою або оскарженням рішення на вимогу сторони, рішення щодо якої не було прийнято на її користь. Вторинний судовий контроль здійснюється в межах судочинства для визнання та приведення до виконання арбітражного рішення (видача виконавчого листа на примусове виконання рішення суду, в тому числі в порядку екзекватури) [42, с. 476]. З огляду на це варто звернути увагу, що у вітчизняному цивільному процесі як інститут виконання рішення суду, так і контроль за виконанням рішенням суду чи власне й інститут екзекватури охоплюються особливим елементом, який чітко регламентований законодавцем у ЦПК України та інших законах [7].

Є.Є. Тонков відмічає, що в спрощеному вигляді контроль представляє собою сукупність спостерегань та перевірок процесу діяльності об'єкта з метою усунення його відхилень від заданих (встановлених) параметрів [54, с. 202]. Адже без контролю, на думку дослідника, неможливо переконатись у досягненні (чи відхиленні) наміченої цілі. Відтак метою самого контролю є перевірка (співставлення, порівняння) ідеальної уяви з фактично отриманим результатом. Цінність (аксіологія) контролю проявляється в тому, що виникає можливість впевнено судити про досягнення наміченої цілі (мети), а також у тому, що контроль дозволяє своєчасно прийняти рішення або скорегувати процес діяльності у випадках відхилення від ідеалу (цілі) [64, с. 207].

У цивільному процесі це може бути сприйняте щонайменше як із декількох точок зору:

а) це контроль над відхиленням від мети цивільного судочинства та виконання його завдань (тут у широкому значенні постає реалізація функції судового контролю). До прикладу, ст. 2 ЦПК України визначено, що «завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ із метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави»;

б) контроль за реалізацією прав та виконанням обов'язків, повноважень;

с) попередження та усунення деструктивної поведінки учасників процесу (у вузькому значенні проявляється потреба забезпечення судового контролю);

д) встановлення більш чіткого режиму над конфліктною ситуацією чи оминання колізій у процесуальний спосіб.

П.П. Порошук подає авторський варіант бачення сутності судового контролю як «втручання контролюючого суб'єкта (суб'єктів) в діяльність апарату суду з певними цілями, обов'язково має бути врегульований правом, щоб встановити чіткі підстави, порядок і межі цього втручання та не допустити його переростання у свавілля, перетворення із засобу забезпечення законності, збалансованості та ефективності діяльності підконтрольних об'єктів у засіб тиску на них із боку суб'єктів контролю з тією чи іншою метою» [53, с. 4].

На основі теоретичного визначення поняття «судовий контроль» видається доцільним і логічним виокремити низку ознак, які притаманні такому виду контролю:

- є одним із проявів контрольної функції судової влади;
- здійснюється судами загальної юрисдикції;
- здійснюється не тільки у формі правосуддя, але і в інших процесуальних формах (наприклад, виконання рішень іноземних судів);
- здійснює прямий вплив на забезпечення законності рішень та дій органів, які виконують судові рішення, з метою захисту прав, свобод та законних інтересів громадян та організацій в процесі виконавчого провадження.

У той же час слід сказати, що «... діяльність суду з контролю за органами виконавчої влади обмежена наступними критеріями: підставою його здійснення може бути тільки відповідна заява зацікавленої особи, тобто судовий контроль опосередкований або пасивний; об'єктом наглядової діяльності є лише дотримання суб'єктами вимог законності, але не доцільності; наділення суду досить вузьким набором засобів і методів контрольної діяльності, які також обмежені правовими рамками; відсутність можливості самостійного примусового

виконання прийнятих рішень» [67, с. 208-212]. При цьому треба має на увазі, що така думка висловлена тільки щодо діяльності суду з контролю за органами виконавчої влади.

Загальнотеоретичні характеристики судового контролю дозволяють встановити його сутність, а також запропонувати його авторське визначення. Під сутністю судового контролю пропонується розуміти перевірку спеціально уповноваженими органами (судами) і особами (суддями), що володіють відповідною компетенцією, дотримання і захисту прав і свобод юридичних і фізичних осіб, а також законності прийнятих рішень нормативно-правового характеру органами влади і управління та їх посадовими особами.

У свою чергу, зміст судового контролю включає в себе процесуальну діяльність спеціально уповноважених органів (судів) і осіб (суддів), що володіють відповідною компетенцією, спрямованої на захист і відновлення порушених прав і свобод, забезпечення законності нормативно-правових актів при їх прийнятті та застосуванні.

Цивільне судочинство охоплюється такими цілями встановлення судового контролю в реалізації судом своєї судової політики:

➤ потреба здійснення оцінки ефективності проведення судового засідання та розгляду справи, оцінки ефективності призначення справи для розгляду в спрощеному провадженні; оцінки ефективності виконання рішень суду як заключного етапу реалізації права на справедливий суд (ст. 6 ЄКПЛ); оцінки обґрунтованості судового рішення, справедливості, законності його постановлення, тощо. Така діяльність засновується на матеріалах судової практики, досвіду суддів, як і їх теоретичній підготовці в новелах та сучасних векторах розвитку процесуальної науки;

➤ своєчасне виявлення відхилень у процесуальній діяльності учасників процесу. У правовому вимірі такі відхилення пояснюються феноменом правових аномалій, юридичних конфліктів та колізій у праві, в цивільному судочинстві зокрема;

- оцінка та прогнозування процесуально-правових наслідків під час реалізації чи нереалізації прав та обов'язків учасниками цивільного процесу;
- виявлення невідповідності закону, на підставі якого суд повинен вирішувати цивільну справу, нормам Конституції України та Міжнародним договорами, судовій практиці ЄСПЛ, Конвенції (ЄКПЛ) на підставі ст.10 ЦПК України;
- вироблення мір для попередження та подолання деструктивної поведінки в цивільному процесі, дисфункцій у цивільному процесі, проявів неповаги до суду, зловживання правами, невиконання обов'язків тощо;
- встановлення балансу прав та обов'язків у змагальному процесі згідно з принципом пропорційності (ст.11 ЦПК України);
- забезпечення управління конфліктом у цивільному судочинстві тощо [45, с. 65].

У той же час слід мати на увазі, що контроль як функція правосуддя не може бути безмежним, адже в цивільному судочинстві діють принципи змагальності та диспозитивності, які за своєю юридичною природою здатні корегувати його межі.

1.2. Межі судового контролю та форми його здійснення

Судовий контроль покликаний забезпечувати захист прав стягувача, боржника та інших осіб при здійсненні виконавчих дій, застосування санкцій до суб'єктів, які ухиляються від виконання приписів, які передбачені виконавчим документом. Предметом судового контролю у виконавчому провадженні є примусове виконання судових актів та актів інших органів, який здійснюється судовим або приватним виконавцем, на яких покладено обов'язок виконання судового акту.

С.М. Зубарєв пише: «Механізм здійснення контрольної діяльності знаходить своє відображення в процесі контролю», «громадський контроль – це вид юридичного процесу ... послідовні процедури ...» (автор також в заголовок

своєї статті виніс слова про механізм громадського контролю, але не запропонував його поняття) [37].

Що ж стосується визначення поняття механізму судового контролю, то йому «пощастило» ще менше. Вивчення наукової літератури в цьому напрямку показало практичну відсутність в теорії права дефініції «механізм судового контролю». Хоча, заради справедливості, треба зауважити, що в деяких роботах зустрічається це поняття, але воно позбавлене будь-якої смислового навантаження, вживається без ув'язки із смисловим змістом, довільно.

Разом з тим, примітно, що на міжнародному рівні поняття «механізм судового контролю» вже використовується в офіційних документах. Так, в Доповіді Групи мудреців Комітету Міністрів Ради Європи з реформування Європейського Суду пропонується ряд заходів, пов'язаних, зокрема, з функціонуванням системи судового контролю, створеної в рамках Конвенції. Заходи, пропоновані Групою, стосуються структури і змін контрольного судового механізму, зокрема, про інституціональний вимір контрольного механізму [59, с. 194-197].

Механізм судового контролю – це системне, комплексне і впорядковане організаційно-правове утворення, що включає в себе особливий суб'єктний склад (уповноважених органів і посадових осіб), що здійснює контрольну-наглядову (юридичну) діяльність, що характеризується універсальністю, владністю і самостійністю і реалізовану в специфічній процесуальній формі з застосуванням правових засобів для забезпечення законності і правопорядку, дотримання (захисту) прав і законних інтересів суспільства і держави.

Доцільність і ефективність існуючого у радянські часи оперативного контролю викликала сумнів. У процесуальній літературі висловлювалися пропозиції про перерозподіл компетенції між судами і іншими державними органами. Один з варіантів зменшення обсягу роботи судів деякі теоретики і практики бачили в створенні органу з виконання судових рішень, що не входить до складу суду [73]. Прихильники виділення інституту судових виконавців з підпорядкування судів відзначали, що судді виконують невласливі їм функції, що

мають організаційний характер. Висувалася ідея про створення при суді органу спеціального контролю за діяльністю судових виконавців. Для здійснення оперативного контролю за діяльністю судового виконавця пропонувалося ввести в штат суду посаду старшого судового виконавця. В такому випадку існувала б проблема подвійного контролю. Це аж ніяк не було б перевагою, а радше навпаки.

Створення самостійної служби судових виконавців поклало край принципу подвійного підпорядкування, судовий контроль у виконавчому провадженні набув суто процесуального характеру та перестав бути виключно прерогативою судів загальної юрисдикції. Крім того, на даний момент чинним законодавством передбачено відомчий контроль, який здійснює начальник відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець [8].

Ще в радянський період П.П. Заворотько здійснив спробу виділити форми судового контролю, серед яких визначав такі його форми:

1. Попереднє санкціонування суддею чи судом дій судового виконавця по виконанню;
2. Оскарження процесуальних дій судового виконавця;
3. Пред'явлення позову до стягувача і боржника будь-якою особою, чий інтереси зачіпаються виконанням;
4. Оскарження та опротестування ухвал, постановлених щодо питань, які виникають на стадії судового виконання, якщо це передбачено законом.

Перші три форми, названі П.П. Заворотько, можна віднести до форм контролю над органами виконання судових та інших актів. Четверта форма представляє собою контроль вторинний (похідний), тобто контроль за законністю та обгрунтованістю рішень суду.

У сучасній науково-практичній літературі зустрічаються різноманітні підходи до розуміння сутності і форм судового контролю у виконавчому провадженні.

Судовий контроль як один з напрямків судової діяльності розширення області його застосування аргументовано в працях багатьох вчених. На думку О.В. Грицай вирішення питань, що належать до судово-контрольної діяльності,

якщо воно здійснюється з дотриманням встановленої процесуальної форми за допомогою проведення судового засідання, слід включати до складу правосуддя в широкому значенні цього поняття. Зазначений автор під судовим контролем у виконавчому провадженні розуміє форму реалізації судової влади, систему передбачених процесуальним законом засобів, спрямованих на недопущення незаконного обмеження прав і охоронюваних законом інтересів в процесі примусового виконання, їх відновлення, а також застосування заходів відповідальності.

Контроль, здійснюваний судом, є державним, в силу чого суб'єкт контролю наділений повноваженнями застосування заходів державного впливу на підконтрольний суб'єкт; судовий контроль – це контроль зовнішній, і його результатом є прийняття незалежним і самостійним суб'єктом обов'язкових для виконання правозастосовних актів, що поширюються не тільки на здійснення повноважень судового виконавця, а й на визнання і реалізацію прав і обов'язків осіб, які сприяють здійсненню виконавчого провадження [66, с. 27].

Проблеми визначення меж судового контролю є вузловими у сфері розвитку вітчизняного цивільного процесуального законодавства і на думку вчених на даний час актуалізується необхідність переглядати межі здійснення судового контролю не лише в сфері цивільного процесуального законодавства, але й у частині кримінального процесуального законодавства.

Слід зазначити, що чинне законодавство не містить визначення контролю за примусовим виконанням рішень, а відтак можна говорити про досить обмежені межі судового контролю.

Самоконтроль суду першої інстанції, будучи функцією суду, свою сутність виражає через характерні йому ознаки. Справа у тому, що функція розглядається як зовнішній прояв властивостей певного об'єкту, тобто ознак [47, с. 93].

Питання ознак самоконтролю суду першої інстанції деякими науковцями визначалися, хоча не завжди вони піддавалися аналізу. Так, Н.М. Савчин до ознак самоконтролю суду першої інстанції відносить такі: «1) можливий у випадках, передбачених законом; 2) використовується для усунення очевидних та невинних

помилки; 3) помилки виправляє той суд, що їх допустив; 4) здійснюється після ухвалення рішення» [57, с. 148]. Але не з усіма виділеними ознаками можна погодитися. Зокрема, остання ознака стосується не всіх самоконтрольних повноважень суду першої інстанції, а тільки тих, що можуть проявитися після винесення ним у справі рішення. Тоді як самоконтрольні повноваження, які можна реалізувати до винесення судового рішення, вказана ознака не враховує. Тому вважати її атрибутивною ознакою самоконтролю суду першої інстанції не можна. Стосовно такої ознаки, як використання самоконтролю для усунення очевидних та невинних помилок, то не у всіх випадках вона буде мати прояв. Зокрема, не завжди для суду є очевидним, що він відкрив провадження у неналежному суді, поки у справу не вступить протилежна сторона [47, с. 93].

Обмеження стосуються як суб'єктного складу, так і часових строків. Зокрема, щодо першого, то подати скаргу вправі тільки сторони виконавчого провадження. Тобто з усього суб'єктного складу осіб, які мають відношення, в тому числі й інтерес, до виконання рішення, право оскарження надається лише стягувачу та боржнику.

Щодо обмеженості строків, то Цивільний процесуальний кодекс України передбачає два види: в десять і три дні. У першому випадку скарга може бути подана тільки в десятиденний строк з моменту, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав. Як правило, такі скарги стосуються дій або бездіяльності виконавця. Другий строк – три дні – стосується можливості оскарження постанови про відкладення виконавчих дій. Але таке право сторони сьогодні не використовують.

У редакції ЦПК України 2004 року порядок оскарження рішень, дій та бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців був передбачений у ст. 383. Дана стаття передбачала можливість подачі скарги на рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої служби чи приватних виконавців сторонами виконавчого провадження протягом 10 робочих днів від того моменту, коли особа дізналась про порушення чи могла дізнатись про нього. За результатами розгляду скарги суд постановляє ухвалу [7].

Зазначені строки для звернення із скаргою до суду збережено і в новій редакції ЦПК України від 03 жовтня 2017 року. Стаття 453 визначає, що про виконання ухвали, постановленої за результатами розгляду скарги, відповідний орган державної виконавчої служби, приватний виконавець повідомляють суд і заявника не пізніше ніж у десятиденний строк з дня її одержання [7].

За логічним та системним змістом статті 389 ЦПК України 2004 року суд зобов'язаний був негайно надсилати ухвалу по скарзі відповідному відділу державної виконавчої служби після набрання нею законної сили для виконання [7]. Цією статтею передбачався дієвий контроль суду за невиконанням ухвали суду про задоволення скарг на неправомірні рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів оскарження. У ній закріплено зобов'язання ДВС повідомляти суд і заявника про виконання ухвали не пізніше місячного строку з дня отримання ухвали суду. Зазначене є обов'язком органу, що виконує судові рішення.

Таким чином, строк повідомлення суду і заявника скорочено з одного місяця до десяти днів, що сприятиме, на нашу думку, більш дієвому та своєчасному судовому контролю за виконанням судових рішень та ухвал.

Коло суб'єктів, рішення, дії або бездіяльність яких можуть бути оскаржені розширено в нових процесуальних кодексах приватними виконавцями ще з моменту прийняття оновленого Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року [8].

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ також підтримував позицію про розширення форм судового контролю за виконанням судових рішень.

У постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 р. № 6 «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судових рішень у цивільних справах» наголошено, що одним із засобів юридичного захисту сторін виконавчого провадження при проведенні виконавчих дій є судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах, який передбачає,

зокрема: а) можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні лише з дозволу суду; б) обов'язок суду розглянути скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби; в) позови, що виникають із відносин щодо примусового виконання судових рішень [12]. В іншій постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.03.2013 р. № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» також визначено, що розгляд судами скарг у порядку, передбаченому розділом VII ЦПК України, є однією з форм судового контролю за виконанням судових рішень, виконання яких є складовою частиною цивільного процесу, оскільки провадження у справі завершується виконанням ухвалених у такій справі судових рішень [13].

Тобто, судовий контроль за виконанням рішень судів у цивільних справах не можна зводити тільки до «вузького» його розуміння з приводу оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців та інших посадових осіб. Як слушно зазначає І.В. Жукевич, «судовий контроль слід розглядати у «широкому» розумінні та повинен включати також і дозвіл («санкціонування») на вчинення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні, а також розгляд позовних вимог, які стосуються виконання судових рішень та ухвал (наприклад, позови щодо оспорювання оцінки майна у виконавчому провадженні, позови про зняття арешту з майна, позови про визнання торгів недійсними тощо)» [36, с. 92].

У законі України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 року № 1403-VIII у ст. 36 передбачено можливість оскарження рішення, дії чи бездіяльності приватного виконавця у порядку, встановленому законом [14].

Оскарження рішень, дій або бездіяльності державних виконавців та посадових осіб органів державної виконавчої служби закріплено у ч.1 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження», згідно якої сторони, інші учасники та особи можуть подати скаргу до суду, який видав виконавчий документ [8]. Проте, зазначеною не статтею передбачено можливості оскарження

рішення, дії чи бездіяльності приватного виконавця. Стаття 447 нового ЦПК України вже передбачає можливість судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності приватного виконавця сторонами під час виконання судового рішення, якщо порушено їхні права чи свободи [15].

Звідси можна говорити про законодавчу неузгоженість у частині можливості оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів виконання (як державних, так і приватних).

Ще однією формою судового контролю за виконанням рішень у цивільних справах є винесення судом, у порядку ст. 262 ЦПК України, окремих ухвал у разі виявлення порушення законодавства або недоліків в діяльності юридичної особи, державних чи інших органів, інших осіб [7].

Здійснення контрольних функцій, розпочинається, у даному випадку, не з початку процедури вирішення (розв'язання) спору, а з моменту виявлення правопорушень або інших негативних явищ, про які стало відомо у процесі вивчення матеріалів справи, під час провадження, на різних стадіях розгляду справи.

У новій редакції ЦПК України 2017 року право суду постановити окрему ухвалу щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця окремо регулюється ч. 3 ст. 262: суд може постановити окрему ухвалу щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та направити її органам, до повноважень яких належить притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності, або органу досудового розслідування, якщо суд дійде висновку про наявність в діях (бездіяльності) таких осіб ознак кримінального правопорушення [15].

Отже, стаття фактично зобов'язує суд відреагувати у належний спосіб. У новій редакції ЦПК України, відповідні норми збережено та доповнено.

Судовий контроль за виконанням судових рішень можна визначити як діяльність судів загальної юрисдикції по реалізації однієї із функцій судової

влади, спрямованої на виконання судового акту і на захист прав, свобод та законних інтересів громадян та організацій в процесі виконавчого провадження.

В механізмі розподілу влад судовому контролю визначена роль своєрідного інструменту впливу на інші гілки влади. За допомогою судового контролю забезпечується їх стримування та рівновага. Перш за все, мова йде про стримування незаконних дій органів виконавчої влади і їх посадових осіб.

Крім того, не можна не відмітити величезне профілактичне значення судового контролю за виконавчим провадженням, він не тільки допомагає виявляти правопорушення та винних осіб, але й вжити відповідні заходи, які не дозволять в майбутньому допустити такі правопорушення (так звана превентивна функція), в тому числі шляхом прийняття обов'язкових для виконання актів, які містять в собі конкретні приписи підконтрольним суб'єктам.

РОЗДІЛ 2

РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПОДОЛАННЯ ПРИЧИН НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

2.1. Загальні причини невиконання судових рішень

Як вірно зазначає С.О. Якимчук: «Практика виконавчого провадження, разом з тим, свідчить про те, що система виконання судових рішень є малоефективною та фактично відсутня система контролю за діяльністю державної виконавчої служби. Показовим є і той факт, що Європейський суд з прав людини досить часто констатує наявність порушень права на справедливий судовий розгляд через невиконання судових рішень (рішення ЄСПЛ у справі «Півень проти України»). Не випадково ці проблеми обговорювалися на парламентських слуханнях «Про стан виконання судових рішень в Україні», які відбулися 22 травня 2013 р.» [74, с. 3].

На думку М.Б. Майки, який досліджував ухвали суду в цивільному процесі і їх значення для інституту виконання судових рішень: «Одним із визначальних чинників реалізації положень ст. 55 Конституції України та ч. 1 ст. 6 Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» від 04.11.1950 р. щодо судового захисту прав та інтересів особи є належне функціонування механізму виконання судових актів. Справедливий, об'єктивний та неупереджений судовий розгляд забезпечується, в тому числі, шляхом постановлення судом ухвал, законність яких обумовлює розвиток процесу, а захист прав та свобод людини органами судової влади в значній мірі залежить від ефективності виконання ухвал суду. Шляхом постановлення ухвали суд реагує на невиконання обов'язків учасниками судового процесу (ухвали про застосування заходів процесуального примусу), забезпечує доступ громадян до правосуддя (ухвали про залучення перекладача), а, в окремих випадках, впливає на виконання судового рішення (ухвала про розстрочення чи відстрочення виконання рішення суду, ухвала про поворот виконання)» [44, с. 1].

Виконання судового рішення, за змістом статті 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод та відповідно до практики Європейського Суду з прав людини, є невід'ємною частиною судового розгляду. Без реального виконання судового рішення втрачають сенс всі принципи справедливого судового розгляду, закладені в Європейській Конвенції, втрачає сенс саме поняття - «право на суд» [2].

Таким чином, передбачене Європейською Конвенцією право кожного на справедливий судовий розгляд, включає в себе не тільки право на звернення до суду, детально прописане право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону, а й право на виконання рішення суду. Дані принципи складають і конституційне положення, яке гарантуватиме кожному судовий захист його прав і свобод на території України.

Своєчасне виконання рішення суду забезпечує його стійкість, гарантує здійснення суб'єктивних прав, які цим рішенням визнані, а також виконання юридичних обов'язків, підтверджених таким рішенням.

На сьогоднішній день ситуація складається таким чином, що громадянин, отримуючи виконавчий документ, не може бути повністю впевнений в тому чи будуть виконані вимоги виконавчого документа в повному обсязі або частково, або не виконані взагалі.

Дана проблема стала переростати в загальнодержавну і міжнародну, оскільки громадяни отримали право на звернення до Європейського суду в разі несвоєчасного або несумлінного виконання судового рішення.

Судове рішення – це акт виявлення судової влади, заснований виключно на законодавстві, прийнятий в установленому законодавством порядку, уповноваженим органом, тобто судом.

В Україні судові рішення підлягають виконанню виключно після набрання ними законної сили [23; 1]. При цьому варто пам'ятати, що судова діяльність не обмежується судом першої інстанції, оскільки людині гарантовано право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення або право кожного на

перегляд його справи вищестоящим судом, і на практиці рішення судів цих інстанцій мають важливе значення і забезпечують реалізацію принципів законного, обґрунтованого, справедливого правосуддя. Це право гарантовано не тільки національним законодавством України, а й визнано міжнародною нормою і закріплено в міжнародно-правових актах, безпосередньо в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 2 Протоколу 7 до Конвенції), а також в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (п. 5 ст. 15) [4; 5].

У світі немає єдиної думки щодо інституту виконання судових рішень. В світі існує три системи виконання судових рішень – централізована, децентралізована і змішана [45, с. 624].

Централізована система впроваджена в таких країнах як Україна, Швеція, Фінляндія, Республіках Білорусь, Вірменія і т.д. Характерною ознакою цієї системи є наявність єдиного державного органу примусового виконання судових рішень, з чіткою структурою і підпорядкуванням.

Децентралізована система функціонує в Естонії, Литві, Люксембурзі, Бельгії та характеризується делегуванням частини повноважень держави в сфері виконання судових рішень недержавним структурам або приватним особам, але в основному такі функції надаються в цивільному судочинстві. У кримінальному судочинстві держава залишається «монополістом» по виконанню судових рішень.

І нарешті, змішана система, яка існує в США, Канаді, Франції, Великобританії і побудована на розподілі виконання рішень суду між державним і приватним сектором, і відповідно правове регулювання такої діяльності децентралізовано [43, с. 144].

Крім того, існують країни, в яких судові справи виконуються безпосередньо в рамках судової влади – судовими приставами. Наприклад, на території Словенії примусове виконання судових рішень покладено на окружній (районний) суд. Судові пристави – особи, які безпосередньо реалізують примусові дії. Пристави призначаються Міністром юстиції в межах території своїх окружних (територіальних) судів.

В Україні виконання судових рішень є гарантованим конституційним правом і обов'язком. Обов'язковість рішення суду виступає невід'ємним елементом сучасної демократичної держави. Як правило, невиконання рішення суду пов'язували з порушенням принципу законності, однак очевидно, що цей принцип не єдиний, який порушується. Якщо подивитись ширше, невиконання рішення суду нівелює усю діяльність правоохоронних органів, суду, завдає шкоди правам і свободам людини, порушує існуючий правопорядок, а такі порушення дають змогу простежити зв'язок принципу верховенства права і принципу правової визначеності при забезпеченні обов'язковості рішення суду. Будь-яке рішення суду залишається індивідуальним актом, однак його невиконання спричиняє істотну шкоду не тільки особі, інтереси якої не забезпечені, а й публічному порядку [50, с. 172]

Обов'язковість судового рішення в юридичній літературі нерідко розглядається як принцип судочинства, при цьому, як стверджує В.А. Кройтор, принцип обов'язковості рішень суду не слід плутати з обов'язковістю як однією з ознак (характеристик) інституту законної сили судового рішення [40, с. 150].

Інші автори розглядають обов'язковість виключно у її взаємозв'язку з законною силою судового рішення, розглядаючи її: як властивість законної сили судового рішення наряду з іншими властивостями, такими як виключність, преюдиційність, реалізованість, тощо, доходячи до ототожнення обов'язковості з законною силою судового рішення, яка, в свою чергу, породжує такі правові наслідки законної сили як незмінність, неспростовність, виключність, преюдиційність, реалізованість. Деякі автори наголошують на тісному зв'язку між обов'язковістю та реалізованістю судового рішення, що набрало законної сили, по суті, ототожнюючи їх, називаючи одне проявом іншого [26, с. 3-4].

Також відсутня єдність думок науковців й щодо сфери поширення дії обов'язковості судового рішення. Так, О.З. Хотинська доходить висновку, що рішення суду є не просто фінальним процесуальним документом, воно є правозастосовним актом особливого компетентного державного органу; в силу цього з судовим рішенням, яке вступило в законну силу, зобов'язані рахуватись

всі інші органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи, навіть якщо вони не приймають безпосередньої участі у виконанні цього рішення. У цій площині висунутий у радянський період тезис про загальнообов'язковість судового рішення (тобто відсутність суб'єктивних меж) вбачається нам актуальним і в сучасних умовах [69, с. 27-45]. Р.О. Гаврік, навпаки, стверджує, що загальнообов'язковість взагалі не притаманна судовому рішення. Науковець зазначає, що рішення суду як таке не може бути загальнообов'язковим, оскільки тоді воно матиме ознаки нормативно-правового акта, поширюватиметься на невизначене коло осіб або групу осіб, а суди під час розгляду власних судових справ та ухвалення власних рішень повинні будуть зважати на те, як була вирішена справа судом, у якій ухвалене рішення суду, що набрало законної сили, і відповідно – яке набрало законної сили. А в даному випадку матимемо визнання за рішенням суду статусу прецеденту, що заперечується українською правовою системою [26].

Велика кількість справ, що розглядалися Європейським Судом з прав людини і за якими були ухвалені рішення, по суті стосувалась питання тривалого невиконання рішення судів, що порушує ст. 6 і ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 1 Протоколу № 1 до неї. Після винесення пілотного рішення у справі «Юрій Іванов проти України» і незважаючи на прийняття Закону України «Про гарантії щодо виконання судових рішень» у справах «Цибулько та інші проти України» 20 червня 2013 р., «Харук та інші проти України» 26 липня 2012 р. Європейським судом були визнані порушення Україною прав громадян щодо тривалого невиконання рішення суду, тобто прийняття даного закону суттєво не вплинуло на покращення ситуації [18; 19; 20].

Незважаючи на те, що виконання судових рішень є процесуальною гарантією, в деяких випадках ЄСПЛ тлумачить його з урахуванням матеріальних конвенційних прав. Підхід до виконання судових рішень як до певної частини, структурного елементу цивільного процесу, незважаючи на певні дискусійні моменти, наразі є традиційним та переважаючим у вітчизняній і зарубіжній літературі [65, с. 207, 211].

Відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України від 02.06 2016 року № 1402-VII «Про судоустрій і статус суддів» судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається законом [9].

В даному випадку законодавець вже не розглядає обов'язковість окремо від реалізованості (тобто визначає обов'язковість як обов'язковість до виконання), та включає до її змісту ще й преюдиційність судового рішення.

Як вбачається із наведених норм, судові рішення допускається до виконання лише після набрання ним законної сили.

Але частими є ситуації, коли судові рішення не виконуються. Причини є різні: і такі, які мають суб'єктивні ознаки, і такі, які мають об'єктивне обґрунтування.

Зокрема, як зазначає О.О. Шуміло, з настанням економічної кризи, початком антитерористичної операції 2014 р. та стрімким зубожінням великої частини населення (за критеріями Організації Об'єднаних Націй понад 60% українців живуть за межею бідності) масове невиконання судових рішень стало тенденцією, яка набуває загрозливого характеру. Зокрема, за словами керівництва Міністерства юстиції України, сьогодні понад 70-80% судових рішень не виконуються. Як стверджує Максим Щербатюк, програмний директор Української Гельсінської спілки із прав людини: «Невиконання рішень судів стало чи не національною традицією, особливо коли йдеться про стягнення коштів із держбюджету» [72, с. 281].

Так, серед основних причин невиконання судових є:

1. Невідповідність між оголошеними принципами верховенства права і рівнем реального виконання судових рішень.

Дана проблема пов'язана насамперед через недосконалість організаційно-правової системи виконання судових рішень, в основі якої існує глибокий розрив

між судовою ланкою і ланкою виконання судових рішень, між судами та державною виконавчою службою, які організаційно підпорядковані різним системам державного управління (відповідно, Державній судовій адміністрації і Міністерству юстиції).

Принцип верховенства права у виконавчому провадженні визначається і як неухильне дотримання прав і свобод стягувача, боржника та інших учасників виконавчого провадження, адміністративного та судового оскарження суб'єктами виконавчого провадження рішень, дій або бездіяльності державних виконавців та інших посадових осіб Державної виконавчої служби [68, с. 38], і як визначальну засаду реформування державної служби, який вимагає підпорядкування діяльності державних інститутів потребам реалізації прав людини, забезпечення їх пріоритетності перед усіма іншими цінностями демократичної держави [21, с. 7].

На думку О.М. Гришко, процедурним принципом діяльності органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів є принцип верховенства права, який полягає в тому, що зазначені органи/особи повинні неухильно дотримуватися прав і свобод стягувача, боржника та інших учасників виконавчого провадження при виконанні дій із примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, забезпечення їх пріоритетності перед усіма іншими цінностями демократичної держави [30, с. 41].

2. Поруч з окресленою вище проблемою, виникає інша: відсутність судового контролю за виконанням судового рішення. Зокрема, наприклад, як зазначає Н.В. Шелевер, наявність колізії між нормами Цивільного процесуального кодексу, Господарського процесуального кодексу, Кодексу адміністративного судочинства та Закону України «Про виконавче провадження» відносно питання, хто є відповідачем у справах, пов'язаних із діями органу з виконання судових рішень – державний виконавець або Державна виконавча служба. Хоча наведена колізія і була розв'язана Пленумом Верховного Суду України (зазначено, що відповідачем є Державна виконавча служба), невизначеність продовжує існувати,

загальні суди продовжують розглядати скарги на дії державних виконавців [70, с. 96].

3. Згідно Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» на державних та приватних виконавців покладено обов'язок примусового виконання судових органів і рішень інших осіб (посадових осіб) [14].

У цьому ж Законі вперше здійснено розподіл вимог до державних та приватних виконавців, меж повноважень цих суб'єктів. Проте, в результаті проведеного аналізу було виявлено низку прогалин у сфері регулювання правового статусу. Нижче у таблиці наведено основні вимоги до державних та приватних виконавців, а також виявлені протиріччя.

Вимоги до осіб кандидатів у державні виконавці	Вимоги до осіб кандидатів у приватні виконавці
Повна цивільна дієздатність (ст. 30 – 36 ЦК України, ст. 19 Закону України «Про державну службу України»)	Повна цивільна дієздатність (ст. 30 – 36 ЦК України, ч. 2 ст. 18, ст. 20 Закону №1403-VIII)
Громадянство України (ст. 10 Закону №1403-VIII)	Громадянство України (ст. 18 Закону №1403-VIII)
Здобуття вищої юридичної освіти не нижче 2-го рівня (ст. 10 Закону №1403-VIII)	Здобуття вищої юридичної освіти не нижче 2-го рівня (ст. 10 Закону №1403-VIII)
Вільне володіння українською мовою (ст. 10 Закону №1403-VIII)	Вільне володіння українською мовою (ст. 18 Закону №1403-VIII)
Здатність за своїми особистими і діловими якостями здійснювати повноваження державного виконавця (ст. 10 Закону №1403-VIII).	Досягнення 25 років (ст. 18 Закону №1403-VIII)
Досвід роботи на посадах державної служби категорії «Б» чи «В», або досвід служби в органах місцевого самоврядування, або досвід роботи на двох роках, або мати стаж роботи державного керівних посадах підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності або досвід у сфері права не менше двох років (для осіб, що претендують на зайняття керівних посад в органах державної виконавчої служби).	Стаж роботи у галузі права після отримання відповідного диплома не менше двох років, або мати стаж роботи державного приватного виконавця, адвоката, нотаріуса, арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) не менше одного року або помічника приватного виконавця не менше двох років (ст. 20 Закону № 1403-VIII)
	Успішна здача кваліфікаційного іспиту (ст. 18 Закону № 1403-VIII)

Відсутність судимості за вчинення умисного злочину, якщо така судимість не погашена і не знята в установленому законом порядку (п. 3 ч. 2 ст. 19 Закону України «Про державну службу»)	Відсутність не знятої або не погашеної у встановленому законом порядку судимості (п. 3 ч. 2 ст. 18 Закону № 1403-VIII)
	Відсутність на протязі трьох років випадків анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною чи адвокатською діяльністю або діяльністю арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), яку позбавлено права на здійснення діяльності за порушення вимог законодавства (п. 5 ч. 2 ст. 18 Закону № 1403-VIII)
	Відсутність на протязі трьох років випадків звільнення з посади судді, прокурора, працівника правоохоронного органу, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування у зв'язку з притягненням до дисциплінарної відповідальності (п. 6 ч. 2 ст. 18 Закону № 1403-VIII)

До кандидатів у приватні виконавці доречно встановити ряд додаткових вимог: 1) наявність високих особистих та ділових якостей; 2) відсутність рішення суду щодо позбавлення права займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави або обіймати відповідні посади; 3) скасування «реабілітуючих» строків, по спливі яких особа, що скоїла дії, які опосередковано свідчать про невідповідність її особистих та моральних якостей стандартам приватних виконавців, може претендувати на здійснення діяльності приватного виконавця.

Механізм отримання свідоцтва приватного виконавця доречно вдосконалити шляхом: 1) уведення перевірки відомостей щодо репутації кандидата через систему рекомендацій та співбесід; 2) запровадження механізму апеляції щодо результатів кваліфікаційного іспиту; 3) закріплення законодавчої вимоги щодо внесення інформації про визнання недієздатності чи обмеження дієздатності до Єдиного державного демографічного реєстру та документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус

Кваліфікаційною вимогою до кандидатів у державні і приватні виконавці в Україні є наявність вищої юридичної освіти, визначення якої надається за назвами

спеціальностей, що не відповідає практиці європейських держав. Пропонуємо визнавати вищою юридичною освітою вищу освіту, здобуту за освітніми програмами вищих навчальних закладів, які під час акредитації визнані такими, що надають освіту, яка відповідає кваліфікаційним вимогам до обіймання певних посад, і додатково ввести централізоване тестування/уніфікований іспит на доступ до юридичної діяльності.

Слід також зазначити, що приватний виконавець не зможе виконувати рішення, за якими боржниками є: держава; державні органи, Національний банк України; органи місцевого самоврядування, їх посадові особи; юридичні особи, частка держави у статутному капіталі яких перевищує 25%, або/та фінансуються виключно за кошти державного або місцевого бюджету; юридичні особи, примусова реалізація майна яких заборонена законом.

Також приватний виконавець не має повноважень виконувати рішення: за якими стягувачами є держава, державні органи; про конфіскацію майна; про вселення і виселення фізичних осіб; які передбачають вчинення дій щодо майна державної чи комунальної власності; за якими боржниками є неповнолітні особи або фізичні особи, які визнані недієздатними чи цивільна дієздатність яких обмежена; про відібрання і передання дитини, встановлення побачення з нею або усунення перешкод у побаченні з дитиною; рішення адміністративних судів та ЄСПЛ; рішення, виконання яких віднесено до повноважень інших органів, які не є органами примусового виконання.

Приватних виконавців такими повноваження наділено не було, незважаючи на те, що і державні і приватні виконавці керуються одним і тим же процесуальним законом.

Звідси, жодної мови про змішану систему виконання рішень в Україні не може йти, допоки будуть існувати будь-які обмеження щодо здійснення діяльності приватних виконавців, а отже – обидва сегменти системи виконання рішень (приватна і державна) будуть знаходитися у нерівноправному становищі.

Вважаємо правильним і доцільним зрівняти повноваження державних та приватних виконавців і щодо категорії рішень, які вони вправі виконувати, так і

щодо повноважень в часині вжиття заходів примусового виконання рішень, а також наділити їх функцією контролю та можливість скасування тих чи інших заходів примусового виконання у випадку, якщо вони були прийняті без дотримання вимог законодавства чи такі, що значно порушують права та інтереси сторін виконавчого провадження або третіх осіб.

Даний захід дозволить не лише зрівняти повноваження приватних виконавців з державними, але й сприятиме прозорій та добросовісній конкуренції між приватними та державними виконавцями, що в кінцевому результаті дозволить підвищити якість надання послуг населенню щодо виконання судових рішень.

4. Процес виконання судових рішень, який базується на двох згаданих законах, а саме «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та «Про виконавче провадження», є досить громіздким, надто формалізованим, містить низку процедурних можливостей, що дозволяють боржникам ухилятися від виконання судових рішень. Він містить чимало положень, які можуть тлумачитися не на користь стягувача, створюють можливості для впливу на виконавця і процес виконання судових рішень з боку органів державної влади та їх посадових осіб, а також самих боржників.

5. Зовсім невиправдано великим і мало обґрунтованим виглядає перелік підстав, передбачених ст.37 Закону «Про виконавче провадження», за якими виконавчий документ повертається стягувачу. Зокрема, серед таких підстав: відсутність у боржника майна, на яке може бути звернено стягнення, а здійснені виконавцем відповідно до цього Закону заходи з розшуку такого майна виявилися безрезультатними; коли в результаті вжитих виконавцем заходів неможливо встановити особу боржника, з'ясувати місцезнаходження боржника - юридичної особи, місце проживання, перебування боржника - фізичної особи (крім випадків, коли виконанню підлягають виконавчі документи про стягнення аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, у зв'язку з втратою годувальника, про відібрання дитини, а також виконавчі

документи, за якими мають бути стягнуті кошти чи інше майно, та інші виконавчі документи, що можуть бути виконані без участі боржника); коли у боржника немає визначеного виконавчим документом майна, яке він за виконавчим документом повинен передати стягувачу в натурі; коли боржник - фізична особа (крім випадків, коли виконанню підлягають виконавчі документи про стягнення аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, у зв'язку із втратою годувальника, а також виконавчі документи про відібрання дитини) чи транспортні засоби боржника, розшук яких здійснювався поліцією, не виявлені протягом року з дня оголошення розшуку; коли законом встановлено заборону щодо звернення стягнення на майно чи кошти боржника, якщо в нього немає іншого майна чи коштів, на які можливо звернути стягнення, а також щодо проведення інших виконавчих дій стосовно боржника, що виключає можливість виконання відповідного рішення; коли запроваджено тимчасову адміністрацію банку-боржника, крім рішень немайнового характеру.

З часу повернення стягувачу виконавчого листа виконання такого судового рішення виглядає абсолютно безперспективним. Відтепер лише сам боржник має слідкувати за тим, коли у нього [боржника] зникнуть обставини, що унеможлилювали виконання судового рішення, і коли стягувач зможе повторно пред'явити виконавчий документ до виконання протягом строків, встановлених ст.12 Закону «Про виконавче провадження». Однак стягувач має дуже обмежені можливості отримання інформації про зміни матеріального становища боржника.

6. Окремою і важливою причиною ігнорування виконання судових рішень є відсутність адекватного механізму притягнення до відповідальності виконавців.

До державних і приватних виконавців за їх рішення, дії чи бездіяльність та завдану третім особам шкоду при примусовому виконанні судових рішень і рішень інших органів може застосовуватися дисциплінарна, цивільно-правова (матеріальна), адміністративна та кримінальна відповідальність.

Стосовно державних виконавців створено ефективну, чітку та прозору систему притягнення до дисциплінарної відповідальності їх за рішення, дії чи

бездіяльність при примусовому виконанні судових рішень та рішень інших органів, визначено конкретні стягнення за скоєння конкретних дисциплінарних проступків.

Порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності приватних виконавців за їх рішення, дії чи бездіяльність при примусовому виконанні судових рішень та рішень інших органів поки що перебуває на стадії формування й не має чіткості та прозорості. Відсутність ряду нормативних актів, розпливчастість у формулюваннях і декларативний характер ряду норм Закону № 1403-VIII призводять до того, що фактично обрання виду стягнення за дисциплінарні проступки приватних виконавців залишається на розсуд Дисциплінарної комісії приватних виконавців.

До цивільно-правової (матеріальної) відповідальності державні виконавці притягуються як боржники за зворотною вимогою (регресом) за свої рішення, дії чи бездіяльність та завдану третім особам шкоду при примусовому виконанні судових рішень та рішень інших органів, внаслідок чого фізичним та юридичним особам було завдано матеріальної чи моральної шкоди, що була відшкодована державою.

Приватний виконавець за свої рішення, дії чи бездіяльність та завдану третім особам шкоду при примусовому виконанні судових рішень та рішень інших органів несе цивільно-правову відповідальність в рамках укладеного договору страхування професійної діяльності, тобто цивільно-правова відповідальність приватних виконавців залежить від умов укладених ними договорів страхування своєї професійної діяльності.

Суттєве оновлення законодавства у сфері виконавчого провадження та застарілість механізму притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення проти порядку управління призвели до того, що серед осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів, до адміністративної відповідальності можуть притягуватися лише державні виконавці за неправомірну відмову в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у відповідь

на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», тобто за скоєння адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 212-3 КУпАП. Санкції за скоєння такого правопорушення варіюються залежно від обтяжуючих обставин (повторності), зокрема можуть бути у вигляді штрафу (від 25 до 80 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) або громадських робіт (на строк від двадцяти до тридцяти годин).

До кримінальної відповідальності державні виконавці як особи, що здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів, можуть притягуватися за зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), службове підроблення (ст. 366 КК України), службову недбалість (ст. 367 КК України), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню (ч. 2 ст. 382 КК України), унаслідок чого до них може бути застосовано санкції у вигляді штрафів (від 50 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), виправні роботи (до двох років), обмеження волі (до/від 3 до 6 років), з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю (до трьох років) або без нього, позбавлення волі (від/до 3 до 6 років) з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю (до 3 років) та зі штрафом (від 250 до 750 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) або без такого залежно від тяжкості вчиненого злочину.

Приватні виконавці можуть притягуватися до кримінальної відповідальності лише за зловживання повноваженнями, які вони здійснюють як особи, що надають публічні послуги (ст. 365-2 КК України), та умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню (ч. 1 ст. 382 КК України), унаслідок чого до них може бути застосовано санкції у вигляді обмеження волі (до 3/5 років з позбавленням права обіймати певні посади чи здійснювати певну діяльність на строк до 3/10 років),

позбавлення волі (від 5 до 8 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років, з конфіскацією майна або без такої).

Відповідальність приватного виконавця є новелою виконавчого провадження в Україні, як і сам інститут приватного виконавця. Унаслідок нетривалого терміну діяльності приватних виконавців, їх невеликої кількості (тільки близько 100 приватних виконавців внесено до Єдиного реєстру приватних виконавців та розпочали свою роботу), відсутності притягнення таких виконавців до відповідальності не набули широкого резонансу правові проблеми відповідальності приватних виконавців.

2.2. Практика регулювання обов'язковості виконання судових рішень

До числа найважливіших функцій держави відноситься діяльність у сфері захисту порушених прав (правоохоронна діяльність). У сфері приватного права захист порушених прав і законних інтересів здійснюється шляхом вирішення спорів про право (позовне провадження) та розгляд інших справ непозовного провадження, а також встановлення фактів, які мають юридичне значення.

Особливістю позовного провадження є те, що суд вирішує питання про наявність у позивача спірного суб'єктивного права шляхом співставлення доводів сторін та наданих ними доказів. За результатами даного дослідження судом виносяться рішення, яке є кінцевим актом правосуддя, на який направлена діяльність суду і осіб, які брали участь у справі.

В доктрині здатність судового рішення виступати підтвердженням спірного суб'єктивного права характеризується як декларативний («констаційний») елемент судового рішення. Відтак, вченими відзначається, що винесення судового рішення, за загальним правилом, не призводить до змін правового статусу, який існував на момент звернення з позовом. З таким поглядом не можна погодитись повністю. Варто зазначити, що час від часу винесення судового рішення якраз і

передбачає зміну цивільно-правового статусу особи (тобто, сукупності її прав та обов'язків), як, наприклад, при усиновленні дитини, визнанні особи безвісти відсутньою, обмеження дієздатності. Так, в результаті розгляду цих справ та винесення рішення якраз і відбувається зміна цивільно-правового статусу.

Здійснення суб'єктивних прав, підтверджених судовим рішенням, було б в принципі неможливим, якщо б суд обмежувався тільки однією їх констатацією. В силу того, що суд здійснює правосуддя (діяльність щодо захисту порушених або оспорюваних прав), висновок про наявність (відсутність) спірного права, який викладено в судовому рішенні, перетворюється у владний наказ, адресований сторонам, державним органам і посадовим особам, а також іншим судам. В зв'язку з цим, що суб'єктивне право, підтверджене судом, набуває безспірною характеру (тобто, його існування не може бути поставлено під сумнів). Для характеристики цієї якості судового рішення використовується термін – імперативний елемент судового рішення, а в законодавстві і в доктрині права прийнято використовувати термін – законна сила судового рішення. Дане поняття охоплює декілька елементів:

1. Незмінність;
2. Незаперечність;
3. Преюдиційність;
4. Виключність;
5. Обов'язковість виконання.

Остання ознака якраз і буде об'єктом нашого аналізу в призмі теми даного підпункту та даної роботи загалом.

Норми Конституції України встановлюють, що судові рішення є обов'язковими до виконання. Така норма є однією з фундаментальних основ вітчизняного судочинства і покликана забезпечити стає функціонування ефективної і дієвої судової системи в державі.

Як зазначає Касьянова О.В.: «Найдосконаліші та найсправедливіші судові рішення нічого не варті, якщо вони залишаються невиконаними у передбачений спосіб. Важливим засобом юридичного захисту учасників виконавчого

провадження під час проведення виконавчих дій є судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах, який передбачає: 1) можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні лише з дозволу суду; 2) обов'язок суду розглянути скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби; 3) позови, що виникають із відносин щодо примусового виконання судових рішень» [39].

Так, В. В. Городовенко, досліджуючи сутність принципу обов'язковості судового рішення, зазначає, що «він слідує із правової природи останнього, яка зумовлює наявність низки невід'ємних ознак, притаманних кінцевим актам правосуддя» [28, с. 163]. Автор виділяв 2 елементи аналізованого принципу: а) дотримання вимог судового рішення всіма суб'єктами, прав яких воно стосується, а також органів держави і їх посадових осіб; б) рішення, яке не виконане добровільно, може бути виконане в примусовому порядку, для чого зацікавленій особі видається відповідний виконавчий документ. Н. Деркач зазначає, що «засада обов'язковості судового рішення є засадою доступу до правосуддя» [34].

Обов'язковість судових рішень передбачена не тільки Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також Цивільним процесуальним кодексом України Законами, України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», «Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження» та іншими нормативно-правовими актами, якими передбачено такий постулат.

В Україні виконання судових рішень є гарантованим конституційним правом і обов'язком. Обов'язковість рішення суду виступає невід'ємним елементом сучасної демократичної держави. Виконання судового рішення є проявом того реального рівня захисту прав свобод та інтересів особи, який може забезпечити держава.

Обов'язковість судового рішення в юридичній літературі розглядається як принцип судочинства [31 с. 168], В.А. Кройтор, натомість, зазначає, що «принцип

обов'язковості рішень суду не слід плутати з обов'язковістю як однією з ознак (характеристик) інституту законної сили судового рішення» [41, с. 145].

Інші автори розглядають обов'язковість виключно у її взаємозв'язку з законною силою судового рішення, розглядаючи її: як властивість законної сили судового рішення наряду з іншими властивостями, такими як виключність, преюдиційність, реалізованість тощо, доходячи до ототожнення обов'язковості з законною силою судового рішення, яка, в свою чергу породжує такі правові наслідки законної сили як незмінність, неспростовність, виключність, преюдиційність, реалізованість. Деякі автори наголошують на тісному зв'язку між обов'язковістю та реалізованістю судового рішення, що набрало законної сили, по суті, ототожнюючи їх, називаючи одне проявом іншого [26, с. 34].

Також відсутня єдність думок науковців й щодо сфери поширення дії обов'язковості судового рішення. Так, О.З. Хотинська доходить висновку, що рішення суду є не просто фінальним процесуальним документом, воно є правозастосовним актом особливого компетентного державного органу; в силу цього з судовим рішенням, яке вступило в законну силу, зобов'язані рахуватись всі інші органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи, навіть якщо вони не приймають безпосередньої участі у виконанні цього рішення. У цій площині висунутий у радянський період тезис про загальнообов'язковість судового рішення (тобто відсутність суб'єктивних меж) вбачається нам актуальним і в сучасних умовах [69, с. 27-45]. Р.О. Гаврік, навпаки, стверджує, що загальнообов'язковість взагалі не притаманна судовому рішенням. Науковець зазначає, що рішення суду як таке не може бути загальнообов'язковим, оскільки тоді воно матиме ознаки нормативно-правового акта, поширюватиметься на невизначене коло осіб або групу осіб, а суди під час розгляду власних судових справ та ухвалення власних рішень повинні будуть зважати на те, як була вирішена справа судом, у якій ухвалене рішення суду, що набрало законної сили, і відповідно – яке набрало законної сили. А в даному випадку матимемо визнання за рішенням суду статусу прецеденту, що заперечується українською правовою системою [26].

Важливим моментом є те, що не тільки рішення вітчизняних судів повинні бути виконані в обов'язковому порядку, але й рішення міжнародних судових інстанцій.

Так, рішення міжнародних судових інституцій визнаються та виконуються згідно чинного законодавства. Так, у 2001 році вступив в дію Закон України «Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів» (втратив чинність у 2005 році [10]. Дана норма обов'язковості також передбачена і в чинних також нормативно-правових актах, і суди, при винесенні рішення також переважно зазначають, що «рішення обов'язкове до виконання». Наприклад, Верховний Суд України розглядаючи справу № 6-1151цс16 узагальнив судову практику щодо визнання та виконання рішення іноземного суду з підстав не(та/або)належного повідомлення сторін процесу про участь у провадженні [48].

Однією із проблем сучасної України є проблема, пов'язана з дотримання прав і свобод людини і громадянина, в тому числі і шляхом їх захисту Європейському суді з прав людини.

Закріпивши в Конституції України – Основному Законі держави – право кожного, хто знаходиться під юрисдикцією держави Україна, після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових інстанцій або до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [1], держава для реалізації зазначеного права почала формувати механізми забезпечення реалізації зазначеного права.

Україна за рівнем виконання судових рішень вітчизняних та міжнародних судових інстанцій є однією з найбільш відсталих у світі. На зростання кількості скарг на тривале невиконання внутрішньодержавних рішень звертає увагу і Європейський Суд з прав людини. Наприклад, у пілотному рішенні у справі Іванова від 15 жовтня 2009 року Суд встановив, що у цій справі було допущено порушення вимог пункту 1 статті 6 Конвенції та статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції у зв'язку з тривалим невиконанням або несвоєчасним виконанням остаточних судових рішень. Європейський Суд врахував, що затримки у

виконанні були викликані сукупністю чинників, включаючи відсутність бюджетних коштів, бездіяльність виконавців і недоліки в законодавстві держави-відповідача, в результаті чого Іванов і інші заявники, які перебували в аналогічній ситуації, не могли домогтися виконання рішень, винесених на їх користь. Усі ці фактори перебували під контролем влади Україна, тому вона несе повну відповідальність за таке невиконання.

Європейський Суд також зробив висновок, що на внутрішньодержавному рівні відсутній засіб правового захисту, що відповідає вимогам статті 13 Конвенції, щодо скарг Іванова з приводу невиконання рішення, винесеного в його користь.

Відповідно до статті 46 Конвенції Європейський Суд вказав, що пілотна Постанова по справі Іванова зачіпала дві повторювані проблеми: (а) тривале невиконання остаточних внутрішньодержавних рішень і (б) відсутність ефективного внутрішньодержавного засобу правового захисту для її усунення. Ці проблеми є порушеннями Конвенції, встановленими Європейським Судом з 2004 року більш ніж в 300 справах проти України. Справа Іванова продемонструвала, що дані проблеми залишалися невирішеними, незважаючи на прямі вказівки Європейського Суду, який запропонував владі України вжити ефективних заходів для вирішення цих проблем.

Із урахуванням того факту, що приблизно 1 400 подібних скарг проти України перебувало в той час на розгляді Європейського Суду, Суд вказав у відповідних положеннях резолютивної частини пілотної Постанови у справі Іванова, що:

«... 4) ... [порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції та статті 1 Протоколу № 1 Конвенції, встановлені у справі], слідує з практики, несумісної з положеннями Конвенції, яка полягає в систематичному ухиленні влади держави-відповідача від своєчасного виконання внутрішньодержавних рішень, виконувати які вони зобов'язані і щодо яких потерпілі сторони не мали ефективного внутрішнього засобу правового захисту;

5) ... влада держави-відповідача повинні створити невідкладно і не пізніше, ніж протягом одного року з дати, коли даний Постанова набуде чинності відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, ефективний внутрішній засіб правового захисту або сукупність таких засобів правового захисту, які забезпечать адекватне та достатнє відшкодування за невиконання або несвоєчасне виконання внутрішньодержавних рішень відповідно до конвенційних принципів, встановленими в прецедентній практиці Європейського Суду;

б) ... влади держави-відповідача повинні надати таке відшкодування протягом одного року з дати, в яку даний Постанова набуде чинності, всім заявникам, скарги яких, знаходяться на розгляді Європейського Суду, комунікувати владі України відповідно до підпункту «b» пункту 2 правила 54 Регламенту Суду до винесення даного

Постанови, які будуть комунікувати після цієї Постанови і зачіпають доказові скарги, що стосуються виключно тривалого невиконання внутрішньодержавних рішень, за яке несе відповідальність держава, в тому числі, якщо скарги також вказують на відсутність ефективних засобів юридичного захисту щодо такого невиконання;

7) ... до прийняття вищевказаних внутрішньодержавних компенсаційних заходів Європейський Суд відкладає розгляд по всіх справах про невиконання або несвоєчасне виконання внутрішньодержавних судових рішень, в яких заявники висувають доказові скарги, що стосуються виключно тривалого невиконання рішень, за яке несе відповідальність держава, в тому числі у справах, в яких також висунуті скарги з зазначенням на відсутність ефективних засобів правового захисту щодо такого невиконання, до закінчення одного року з моменту, коли Постанова набуде чинності, без шкоди для права Європейського Суду визнати будь-яку таку заяву неприйнятною або вилучити її зі списку справ, які підлягають розгляду після укладення мирової угоди між сторонами або врегулювання питання будь-яким іншим способом відповідно до статті 37 або 39 Конвенції ... ».

10 грудня 2010 року влада України просила продовжити на рік термін, встановлений в пілотному рішенні у справі Іванова, з метою врегулювання

триваючих справ і прийняття необхідних заходів загального характеру на внутрішньодержавному рівні.

18 січня 2011 року Суд вирішив задовольнити клопотання влади України частково і продовжити термін до 15 липня 2011 р

13 липня 2011 року влада України просила додатково продовжити термін на шість місяців. Вона також надала пропозиції про мирову угоду і односторонні декларації майже по 1 000 справ. Європейський Суд згодом вирішив припинити провадження у 347 з них.

6 вересня 2011 р друге клопотання влади України про продовження терміну було відхилено. Європейський Суд вирішив, що Комітет міністрів повинен визначити найбільш доцільні і відповідні засоби для проведення необхідних реформ в Україні в якості частини процесу нагляду за виконанням пілотної Постанови у справі Іванова. Питання про подальшу процедуру в справах, які зачіпають такі проблеми існують, було відкладений, і розгляд всіх подібних справ призупинено.

2 вересня 2014 року Суд відклав розгляд справ, схожих зі справою Іванова, на один рік внаслідок різкого зростання кількості поданих нових скарг (в січні 2014 року був подано приблизно 6 000 таких скарг, а до вересня їх кількість збільшилася до 8 200). Європейський Суд вирішив повернутися до розгляду ситуації через шість місяців.

20 січня 2015 року Суд переглянув рішення від 2 вересня 2014 року про відкладення скарг, схожих зі справою Іванова, і вирішив відновити їх розгляд. У січні 2015 року Європейський Суд комунікувати групу з 5 000 таких справ владі України (наприклад, Рішення у справі «Самойленко та 4 999 інших скарг проти України» (Samoylenko and 4 999 Others v. Ukraine), скарги №№ 11212/08 -2803/15).

З врахуванням великої кількості комунікованих справ влада України просила Європейський Суд дозволити їм представляти свої пояснення групами від 250 до 500 справ на місяць починаючи з 23 травня 2015 р

14 квітня 2015 року Суд дозволив владі України представляти пояснення по 250 справах на місяць починаючи з 23 травня 2015 р.

З 22 травня 2015 р по 26 лютого 2016 року влада України представила односторонні декларації з пропозицією про виплату заявникам 1 000 євро в якості компенсації моральної шкоди та зобов'язанням виконати внутрішньодержавні рішення по 2 234 справах, які були комуніковані в січні 2015 року в складі групи справ «Самойленко та 4 999 інших скарг проти України».

Європейський Суд отримує листи від деяких заявників, які скаржаться на те, що влада України не виконують свій обов'язок по одностороннім деклараціям, на підставі яких Європейський Суд припинив провадження за їхніми скаргами. Крім того, в значній кількості справ, за якими Європейський Суд виніс постанови, заявники представили письмові звернення зі скаргами на невиконання владою України цих постанов. Ці скарги були направлені до Департаменту виконання постанов (Генеральний директорат Ради Європи з прав людини та верховенства права) для вжиття необхідних заходів.

Згідно статистичної інформації, наявної в розпорядженні Європейського Суду на дату винесення цієї Постанови, до Європейського Суду надійшли 12 143 скарги, схожі зі справою Іванова, 7 641 з яких уже комунікували владі України. Доступні дані показують, що з 3 липня 2012 року, коли Європейський Суд ввів прискорену процедуру для згрупованих постанов і рішень, Європейський Суд розглянув і опрацював 14 430 скарг, схожих зі справою Іванова, зокрема:

- постанови винесені по 3 491 скаргі;
- рішення про неприйнятність для розгляду по суті винесені по 289 скаргах;
- рішення про припинення провадження після мирової угоди винесені по 1 103 скаргах;
- рішення про припинення провадження після подання владою односторонніх декларацій винесені по 1 233 скаргах;
- рішення про припинення провадження у інших причин винесені по 40 скаргам;

- рішення про неприйнятність для розгляду по суті були винесені суддею одноосібно з 8 274 скарг.

В цілому приблизно 29 000 скарг, схожих зі справою Іванова, були подані до Європейського Суду після першої скарги в 1999 році.

З початку 2016 року Європейський Суд продовжує отримувати велику кількість таких скарг, приблизно 200 в місяць.

Така тенденція не може не насторожувати, адже це свідчить про те, що сучасна судова система тріщить по швах і виконання судових рішень стало не питанням «номер 1». Причини невиконання судових рішень міжнародних судових інстанцій схожі з тими, які були окреслені в підпункті 2.1 даної роботи, з різницею того, що чинним вітчизняним законодавством не передбачено можливості виплати грошових компенсацій заявникам по справах, що значно затягує процес виконання таких рішень.

Виконання рішень Європейського суду з прав людини в частині виплати відшкодування покладено на органи державної виконавчої служби. Під відшкодуванням відповідно до ст. 1 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики європейського суду з прав людини» розуміється:

а) сума справедливої сатисфакції, визначена рішенням Європейського суду з прав людини відповідно до ст. 41 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

б) визначена в рішенні Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання або в рішенні Європейського суду з прав людини про схвалення умов односторонньої декларації сума грошової виплати на користь стягувача.

Виплата стягувачеві відшкодування має бути здійснена в тримісячний строк із моменту набуття рішенням статусу остаточного або в строк, передбачений у рішенні. У разі порушення строку, зазначеного в частині першій цієї статті, на суму відшкодування нараховується пеня відповідно до рішення.

Законодавство України про державний бюджет, як правило, не передбачає окремої статті витрат, спрямованої на виконання рішень саме Європейського суду з прав людини. Наприклад, у Законі України «Про державний бюджет на 2014

рік» була передбачена стаття видатків державного бюджету України «Платежі на виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, прийнятих за наслідками розгляду справ проти України», відповідно до якої на виконання рішень зазначених міжнародних органів, у тому числі і Європейського суду з прав людини, було передбачено 170 258,7 грн. [3].

Очевидно, вдалим кроком законодавця було б внесення змін до бюджетного законодавства, яка б передбачала можливість виплати грошової компенсації за рішенням міжнародних судових інстанцій.

Проте, такий крок не вирішить комплексну проблему виконання судових рішень, очевидно, що необхідно запускати процес якісних і комплексних судових реформ, які б дозволили виконувати своєчасно судові рішення.

Своєчасне виконання рішення суду забезпечує його стійкість, гарантує здійснення суб'єктивних прав, які цим рішенням визнані, а також виконання юридичних обов'язків, підтверджених таким рішенням.

На сьогоднішній день ситуація складається таким чином, що громадянин, отримуючи виконавчий документ, не може бути повністю впевнений в тому чи будуть виконані вимоги виконавчого документа в повному обсязі або частково, або не виконані взагалі.

Дана проблема стала переростати в загальнодержавну і міжнародну, оскільки громадяни отримали право на звернення до Європейського суду в разі несвоєчасного або несумлінного виконання судового рішення.

В Україні рівень виконання судових рішень є надто низьким. За різними підрахунками експертів, кількість виконаних рішень варіюється від 18 до 21 %, що свідчить про те, що частка невиконаних рішень складає $\frac{3}{4}$ від усіх ухвалених рішень.

На основі проведеного аналізу існуючих проблем щодо виконання судових рішень можна зробити висновок, що теперішнє законодавче регулювання інституту виконання судових рішень не відповідає потребам сьогодення.

Зокрема, потребують нової редакції Закон України «Про виконавче провадження» та Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове

виконання судових рішень і рішень інших органів», зокрема, щодо наділення однаковим обсягом повноважень приватних і державних виконавців, що сприятиме прозорій та добросовісній конкуренції між приватними та державними виконавцями, а в кінцевому результаті дозволить підвищити якість виконання судових рішень.

Крім того, на нашу думку, чинне законодавство фактично «дозволяє» боржнику уникнути відповідальності за невиконання судового рішення, з огляду на зазначені нами вище обставини, зокрема положення ст. 37 Закону «Про виконавче провадження» щодо переліку підстав повернення виконавчого документа стягувачу.

Норми Конституції України встановлюють, що судові рішення є обов'язковими до виконання. Така норма є однією з фундаментальних основ вітчизняного судочинства і покликана забезпечити стале функціонування ефективної і дієвої судової системи в державі.

Обов'язковість судових рішень передбачена не тільки Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також Цивільним процесуальним кодексом України Законами, України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», «Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження» та іншими нормативно-правовими актами, якими передбачено такий постулат.

Важливим моментом є те, що не тільки рішення вітчизняних судів повинні бути виконані в обов'язковому порядку, але й рішення міжнародних судових інстанцій.

Україна за рівнем виконання судових рішень вітчизняних та міжнародних судових інстанцій є однією з найбільш відсталих у світі, а це актуалізує необхідність внесення якісних змін і доповнень у вітчизняне законодавство.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши комплексний аналіз інституту судового контролю на підставі викладеного у випускній кваліфікаційній роботі матеріалу, можна зробити такі висновки:

1. В механізмі розподілу влад судовому контролю визначена роль своєрідного інструменту впливу на інші гілки влади. За допомогою судового контролю забезпечується їх стримування та рівновага. Перш за все, мова йде про стримування незаконних дій органів виконавчої влади і їх посадових осіб.

2. Основні ознаки судового контролю, які суттєво вирізняють його серед інших видів контролю є такі: здійснюється судовим органом, організаційно й функціонально незалежних від підконтрольного суб'єкта; через судовий контроль реалізується функція суду як самостійної гілки влади, яка є гарантом законності та усунення зловживань владою з боку органів державної влади або місцевого самоврядування; здійснюється в межах судового процесу і чітко регламентованими процесуальними нормами права; наявність особливого кола суб'єктів цих правовідносин, обов'язковими учасниками яких є суд і суб'єкт державної влади або місцевого самоврядування; наявність публічно-правового спору як підстави судово-контрольної діяльності; перед судовим контролем стоїть подвійне завдання: з одного боку, це забезпечення охорони прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, тобто приватного інтересу, з другого боку – недопущення свавілля з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, тобто захист публічного інтересу.

3. На сьогодні ситуація складається таким чином, що громадянин, отримуючи виконавчий документ, не може бути повністю впевнений в тому чи будуть виконані вимоги виконавчого документа в повному обсязі або частково, або не виконані взагалі. Дана проблема стала переростати в загальнодержавну і міжнародну, оскільки громадяни отримали право на звернення до Європейського суду в разі несвоєчасного або несумлінного виконання судового рішення.

4. В Україні рівень виконання судових рішень є надто низьким. За різними підрахунками експертів, кількість виконаних рішень варіюється від 18 до 21 %, що свідчить про те, що частка невиконаних рішень складає $\frac{3}{4}$ від усіх ухвалених рішень. Пов'язуємо це з рядом обставин, серед яких виділяємо проблеми апарату Виконавчих органів влади, зокрема недостатній розвиток інституту приватного виконавця. Вважаємо правильним і доцільним зрівняти повноваження державних та приватних виконавців і щодо категорії рішень, які вони вправі виконувати, так і щодо повноважень в часині вжиття заходів примусового виконання рішень. Даний захід дозволить не лише зрівняти повноваження приватних виконавців з державними, але й сприятиме прозорій та добросовісній конкуренції між приватними та державними виконавцями, що в кінцевому результаті дозволить підвищити якість виконання судових рішень.

На основі проведеного аналізу існуючих проблем щодо виконання судових рішень можна зробити висновок, що теперішнє законодавче регулювання інституту виконання судових рішень не відповідає потребам сьогодення.

Крім того, на нашу думку, чинне законодавство фактично «дозволяє» боржнику уникнути відповідальності за невиконання судового рішення, з огляду на зазначені нами вище обставини, зокрема положення ст. 37 Закону «Про виконавче провадження» щодо переліку підстав повернення виконавчого документа стягувачу.

На підставі проведеного дослідження сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного Національного законодавства.

Запропоновано внести такі зміни та доповнення до Закону України від 02.06.2016 № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» вважаємо необхідним :

- доповнити зазначений закон новою статтею 1.1. «Визначення термінів», в яку зокрема включити положення такого змісту: «Вищою юридичною освітою для цілей цього закону є вища юридична освіта ступеня магістра, здобута в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння системи правових знань за освітніми програмами вищих

навчальних закладів, які під час акредитації визнані такими, що надають освіту, яка відповідає кваліфікаційним вимогам до осіб, що здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів, а також вища юридична освіта відповідного ступеня, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку», та викласти його у відповідній редакції.

- ч. 1 ст. 18 доповнити вказаний нормативно-правовий акт словами «...є здатними за своїми особистими і діловими якостями здійснювати повноваження приватного виконавця» та викласти його в такій редакції: «Приватним виконавцем може бути громадянин України, який досяг 25 років, має вищу юридичну освіту не нижче другого рівня, володіє державною мовою, має стаж роботи у галузі права після отримання відповідного диплома не менше двох років, склав кваліфікаційний іспит та є здатними за своїми особистими і діловими якостями здійснювати повноваження приватного виконавця» ;
- ч. 2 ст. 18 вказаного нормативно-правового акту доповнити п. 7 в такій редакції: «яка відповідно до рішення суду позбавлена права займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або обіймати відповідні посади;»;
- п. 5 ч. 2 ст. 18 зазначеного закону слова «...протягом трьох років з дня прийняття відповідного рішення» вилучити, та викласти його в такій редакції: «якій за порушення вимог законодавства анульовано свідоцтво про право на зайняття нотаріальною чи адвокатською діяльністю або діяльністю арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), яку позбавлено права на здійснення діяльності приватного виконавця.» ;
- в п. 6 ч. 2 ст. 18 зазначеного закону слова «...протягом трьох років з дня звільнення» вилучити та викласти його в такій редакції: «звільнена з посади судді, прокурора, працівника правоохоронного органу, з державної

служби або служби в органах місцевого самоврядування у зв'язку з притягненням до дисциплінарної відповідальності.».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.04.2020 р.).
2. Європейська Конвенція про захист прав людини і основних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 2020 р.).
3. О ратификации Конвенции о защите прав человека и основоположных свобод, Первого протокола и протоколов № 2, 4, 7 и 11 к Конвенции: Закон Украины от 17 июля 1997 года № 475/97-ВР // Ведомости Верховной Рады Украины. 1997. № 40. 263 с.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950. Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73.
6. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 03.04.2020 р.).
7. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 03.04.2020 р.).

8. Про виконавче провадження Закон України.
Перелік від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 03.04.2020 р.).

9. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 31. ст.545.

10. Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів: Закон України від 29.11.2001 № 2860-III. Закон втратив чинність на підставі Закону N 2798-IV (2798-15) від 06.09.2005, ВВР, 2005, N 42, ст.464. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2860-14#Text> (дата звернення: 03.04.2020 р.).

11. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show /276 /2015> (дата звернення: 03.04.2020 р.).

12. Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судових рішень у цивільних справах: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лютого 2014 року № 6. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua /laws/show/v0006740-14> (дата звернення: 03.04.2020 р.).

13. Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 березня 2013 року № 3. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua /laws/show/v0003740-13> (дата звернення: 03.04.2020 р.).

14. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1403-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua /laws/show/1403-19> (дата звернення: 03.04.2020 р.).

15. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон

України від 3 жовтня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19> (дата звернення: 03.04.2020 р.).

16. Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судових рішень у цивільних справах (Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ) № 6 від 07.02.2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0006740-14>. (дата звернення: 03.04.2020 р.).

17. Дело «Бурмыч и другие (Burmuch and Others) против Украины»¹ (Жалоба № 46852/13 и другие г. Страсбург, 12 октября 2017 г.

18. Справа «Юрій Миколайович Іванов проти України» (Заява N 40450/04). Рішення, Справа від 15.10.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479 (дата звернення: 07.04.2020 р.).

19. Справа «Цибулько та інші проти України» (Заява № 65656/11 та 249 інших заяв). Рішення, Справа, Заява від 20.06.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_944 (дата звернення: 07.04.2020 р.).

20. Справа «Харук та інші проти України» (Заява № 703/05 та 115 інших заяв). Рішення, Справа, Заява від 26.07.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_799 (дата звернення: 07.04.2020 р.).

21. Авер'янов В.Б. Принцип верховенства права – вирішальна засада реформування державної служби. Наукові засади реформування державної служби в Україні. Наукова доповідь / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. Київ: «Юрнаукацентр», 2000. С. 6-13.

22. Алпатов Ю.М. Вопросы процессуального права и судебный контроль // *Ученые труды Российской академии адвокатуры и нотариата*. 2016 № 3 (42).

23. Андронов І.В. Законна сила судової ухвали в цивільному судочинстві. *Часопис цивілістики*. № 27. 2017. С. 129-132.

24. Бистрик, Г. М. Контрольно-наглядова діяльність як форма правової діяльності органів державної влади [Текст]. *Держава і право*. Юрид. і політ.

науки / голова редкол. Ю. С. Шемшученко. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. Вип. 46. С. 115-123.

25. Виконання судових рішень в Україні: стан, проблеми, міжнародні аспекти / *Національна безпека і оборона* // № 3-4 (179-180). 2019 с. 3-7.

26. Гаврік Р.О. Законна сила судових рішень у цивільних справах: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Р.О. Гаврік ; Нац. акад. прав. наук Укр. К., 2011. 20 с.

27. Гаращук В.М. Контроль та нагляд в державному управлінні [Текст] / В. М. Гаращук. Х. : Фоліо, 2002. 176 с.

28. Городовенко В. Принцип обов'язковості судового рішення. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/varny_2012_1_18. (дата звернення: 08.04.2020 р.).

29. Гриб В. В. Общественная палата Российской Федерации как орган общественного контроля // *Юрид. мир*. 2010. № 3. С. 32-39.

30. Гришко О.М. Адміністративно-правовий статус органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Дис. ... к.ю.н.: 12.00.07. Київ. 2018. 270 с.

31. Гражданский процесс. Хрестоматия: [Учебное пособие] / Под. ред. проф. М.К. Треушникова. М.: Городец, 2005. 896 с.

32. Давтян Д.В. Гражданский контроль как механизм обратной связи в процессе взаимодействия власти и общества [Текст]. Ист., филос., полит. и юрид. науки, культурология и искусствоведение. *Вопр. теории и практики*. 2012. № 7. С. 52-54.

33. Демократизация [Текст]: учеб. пособие / сост. и науч. ред. К. В. Харпфер, П. Бернхаген, Р. Ф. Инглхарт, К. Ветцель ; пер. с англ. под науч. ред. М. Г. Миронюка ; предисл., сост. указ. М. Г. Миронюка ; Нац. исслед. ун-т «Высш. шк. економіки». М. : Изд. дом Высш. шк. економіки, 2015. 708 с.

34. Деркач Н. Доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. №3 (4). С. 57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2013_3_9 (дата звернення: 10.04.2020 р.).

35. Дюкова Е. А., Чепурнова Н. М. Судебный контроль как вид контрольной деятельности государства // Российский судья. 2007. № 10. С. 16-18.
36. Жукевич І.В. Реалізація судового контролю за виконанням рішень у цивільних справах. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право.* №7(19). 2019. с. 89-95.
37. Зубарев С.М. Механизм общественного контроля за деятельностью органов публичной власти. *LexRussica.* 2014. № 7.
38. Зубарев С.М. Контроль за деятельностью государственных гражданских служащих: вопросы теории и правового регулирования // Подготовлен для Системы Консультант Плюс. 15.03.2007.
39. Касьянова О.В. Судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільному процесі. *Міжнародний науковий електронний журнал «лѳогос.online».* № 5. 2020. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/689/709> (дата звернення: 08.04.2020 р.).
40. Кройтор В.А. Принцип обов'язковості судових рішень у цивільному судочинстві: актуальність та нормативний зміст. *Право і безпека.* 2008. № 7'2. С. 150.
41. Кузьмина И. С. Место частных исполнителей в системе субъектов исполнительного производства Украины. *Сравнительно-аналитическое право.* № 8. 2014. с. 143-146.
42. Курочкин С.А. Частные и публичные начала в цивилистическом процес се. М.: Инфотропик Медиа, 2012. 560 с.
43. Курс цивільного процесу: підручник. В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. Х.: Право, 2011. 1352 с.
44. Майка М.Б. Виконання ухвал суду у цивільному процесі. Автореф. ... дис. к.н.ю.: 12.00.03. Львів. 2019. 23 с.
45. Марченко М.Г., Шматко Є.В. Новації виконавчого провадження в Україні. *Молодий вчений.* № 4(31). 2016. С. 624-628.

46. Мельник Я.Я. Функція судового контролю в цивільному судочинстві як концепт державної політики у сфері безпеки. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2018. с. 60-67.
47. Микуляк П. Поняття та сутність самоконтролю суду першої інстанції в цивільному процесі. *Visegrad Journal on Human Rights*. № 1. 2019. с. 92-97.
48. Морозов Євгеній Судова практика. Визнання та виконання рішення іноземного суду: участь у провадженні. 2016. Протокол юридичний інтернет-ресурс. URL: https://protocol.ua/ua/viznannya_ta_vikonannya_rishennya_inozemnogo_sudu_uchast_u_provadzenni/ (дата звернення: 08.04.2020 р.)
49. Обрусна С.Ю. Зарубіжний досвід судового управління та можливості його використання при реформуванні судової системи України. *Вісник Вищої ради юстиції*. № 4. 2010. с. 52-73.
50. Огневюк Г.З. Обов'язковість рішення суду як складова принципу правової визначеності. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 171-175.
51. Одна з гілок влади може бути контрольною. Газета Верховної Ради України «Голос України». 2015. URL: <http://www.golos.com.ua/article/251938>.
52. Орел В.М. Сутність і роль контролю як функцій управління. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. № 6. 2013. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3763> (дата звернення: 10.04.2020 р.)
53. Порошук П.П. Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю апарату суду: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Міжрегіональна академія управління персоналом. К., 2015. 16 с.
54. Пришляк Г.Я. Історичні коріння сучасних уявлень щодо демократичного контролю (теоретичний аспект) [Текст]. *Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ*. 2011. № 1. С. 109-119.
55. Пьянов Н.А. Теоретические проблемы государственного регулирования общественных отношений [Текст] : монография. Иркутск : Изд-во ИГУ, 2012. 249 с.

56. Рохлин, В. И. Прокурорский надзор и государственный контроль: история, развитие, понятие, соотношение [Текст]. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. 305 с.
57. Савчин Н.М. Судові помилки при розгляді та вирішенні цивільних справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 212 с.
58. Саттарова З.З. Полномочия суда в исполнительном производстве: функциональная характеристика. Монография. Оренбург: ООО ИПК «Университет», 2017. 206 с.
59. Сманалиев К.М., Жумадылов К.А. О механизме судебного контроля над проведением следственных действий, затрагивающих конституционные права граждан // Таврический научный обозреватель. 2016. № 11 (16).
60. Смоляр О.А. Особливості організації судового контролю у сфері місцевого самоврядування. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. № 30. 2015. с. 140-154.
61. Сушинський, О. І. Контроль у сфері публічної влади: теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти [Текст]: монографія. Л.: ЛРІДУ УАДУ, 2002. 468 с.
62. Тарасов А.М. Технология государственного (президентского) контроля: элементы эффективности // *Право и политика*. 2001. № 12. С. 51.
63. Ткачук О.С. Реалізація судової влади у цивільному судочинстві України: структурно-функціональний аспект. Дис. ... доктора юридичних наук: 12.00.03. Харків. 2016. 547 с.
64. Тонков Е.Е. Модернизация юридических форм государственной деятельности: монография. М.: Юрлитинформ, 2011. С. 207.
65. Тришина Е.Г. Проблема судебного контроля в гражданском судопроизводстве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2000. С. 17.
66. Федотова Ю.Г. Судебный контроль за деятельностью судебного пристава-исполнителя. Практика исполнительного производства. 2013. № 3. С. 27-28.
67. Фиалковская И.Д., Тоненкова О.А. Судебный контроль в сфере

исполнительной власти: понятие, признаки, место в системе административного права // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2008. № 3.

68. Фурса С.Я., Щербак С.В. Виконавче провадження в Україні : навч. посіб. для вищих навч. закл. Київ: Атіка. 2002. 480 с.

69. Хотинська О.З. Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.10. Академія адвокатури України. К., 2006. 20 с.

70. Шелевер Н.В. Особливості судового контролю за виконанням рішень судів. Журнал східноєвропейського права. 2016. № 26. С. 93-98.

71. Шестак В.С. Державний контроль в сучасній Україні (теоретико-правові питання) [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Х., 2002. 18 с.

72. Шуміло О.О., Аракелян А.Д. Проблеми виконання судових рішень в умовах реформування системи юстиції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2017. С. 280-283.

73. Юков М.К. Самостоятельность норм, регулирующих исполнительное производство: Проблемы совершенствования ГПК РСФСР. Свердловск, 1975. С. 91-97.

74. Якимчук С.О. Виконання рішень як частина судового розгляду. Автореф. дис. ... к.н.ю.: 12.00.03. Харків. 2015. 26 с.